

ΜΙΚΡΗ ΝΑΞΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ - ΔΡ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Δ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ΚΑΙ
ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΟΥΜΑΝΙΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ
(ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ)

ΕΚΔΟΣΗ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΝΑΞΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

ΑΘΗΝΑ 2003

© Ομοσπονδία Ναξιακών Συλλόγων – Μ. Γ. Σέργης

Ομοσπονδία Ναξιακών Συλλόγων
Μάρνη 33 - 10432 Αθήνα
Τηλ.: 210. 5234567 – 210. 5234576

Μανόλης Γ. Σέργης
Αγ. Κων/νου 9, 13231 Πετρούπολη
Τηλ.: 210. 5022648

ISBN 960 – 87590 – 0 – 5

Στον Δημήτριο Β. Οικονομίδη

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανά χείρας μελέτη αποτελεί την αρχή μιας νέας εκδοτικής προσπάθειας που ξεκινά από το τρέχον έτος το Διοικητικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας Ναξιακών Συλλόγων (Ο.ΝΑ.Σ.). Είναι γνωστό ότι η Ομοσπονδία μας καθ' όλη τη μακρόχρονη πορεία της στο χώρο του συλλογικού πολιτιστικού κινήματος, εκτός της αναμφισβήτητης συμβολής της στην επίλυση των κατά καιρούς παρουσιασθέντων κοινωνικών κυρίως προβλημάτων του νησιού, έθεσε εξ αρχής ως *βασικό της στόχο την προώθηση της μελέτης του Ναξιακού πολιτισμού, στη διαχρονική του πορεία*. Στο μέτρο των δυνατοτήτων της το πέτυχε με την έκδοση του πολιτιστικού της περιοδικού «Ναξιακά», με διοργανώσεις συνεδρίων, ημερίδων, ομιλιών, τιμητικών εκδηλώσεων, με τη διοργάνωση -ειδικότερα- των φεστιβάλ παραδοσιακής μουσικής, χορού και τραγουδιού που έγιναν ετήσιος θεσμός πλέον, και βεβαίως με τις εκδόσεις τριών σημαντικών βιβλίων : Ιακώβου Α. Ναυπλιώτη-Σαραντηνού, *Τα εραλδικά μνημεία του μητροπολιτικού ναού Ορθοδόξων της Νάξου*. Αθήνα 1989, Ιακώβου Εμμ. Καμπανέλλη, *Ιερά Μητρόπολις Παροναξίας δια μέσου των αιώνων*. Αθήνα 1991 και Μιχαήλ Ευσταθίου *Μαργαρίτης ο Νάξιος*. Αθήνα 1992, του ίδιου συγγραφέα.

Με την παρούσα έκδοση η Ο.ΝΑ.Σ. εγκαινιάζει τη «ΜΙΚΡΗ ΝΑΞΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ», τη νέα της δηλ. σειρά, στην οποία, οργανωμένα πλέον, θα συμπεριληφθούν μικρές επιστημονικές εργασίες, με κριτήρια επιλογής τον επιστημονικό τους χαρακτήρα και το περιεχόμενό τους. Το θέμα τους θα πρέπει να σχετίζεται απαραίτητως με το Ναξιακό πολιτισμό και τους φορείς του, δηλ. Ναξιώτες πνευματικούς ανθρώπους, επιστήμονες, πολιτικούς, καλλιτέχνες, κ.ά.

Το συγκεκριμένο πρώτο μας εκδοτικό εγχείρημα, το βιβλίο του συμπατριώτη μας φιλόλογου - λαογράφου Μανόλη Γ. Σέργη, *Ο καθηγητής Δ. Β. Οικονομίδης και οι*

ελληνορουμανικές σπουδές, κρίνουμε ότι πληροί τις δύο παραπάνω προϋποθέσεις, γι' αυτό και προβήκαμε στην έκδοσή του: είναι μια επιστημονική καταγραφή της προσφοράς ενός λαμπρού Ναξιώτη επιστήμονα, του Δημητρίου Β. Οικονομίδη, στη μελέτη των ελληνορουμανικών σπουδών, θέμα το οποίο αγνοεί όχι μόνο η τοπική μας κοινωνία, αλλά και μεγάλο μέρος του ελληνικού επιστημονικού κόσμου. Το βιβλίο αυτό, το οποίο σημειωτέον ότι *εκδόθηκε με οικονομική συνεισφορά του συγγραφέα του*, θα διανεμηθεί δωρεάν σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Όλοι όμως γνωρίζουμε την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα το τοπικό συλλογικό κίνημα και την οικονομική καχεξία των δευτεροβάθμιων ή πρωτοβάθμιων οργάνων του. Η Ο.ΝΑ.Σ., υπό δύσκολες συνθήκες και όρους, ποικιλοτρόπως αγωνίζεται να ξεφύγει απ' αυτόν τον γενικό κανόνα. Γι' αυτό αναγκαζόμαστε να δηλώσουμε ευθύς εξ αρχής ότι *οποιαδήποτε μελλοντική εκδοτική μας απόπειρα θα πρέπει οπωσδήποτε να έχει αν όχι την πλήρη, τουλάχιστον τη μερική οικονομική υποστήριξη κάποιου χορηγού*. Δηλώνουμε πάντως ότι με τη δική σας συναρωγή και τις δικές μας συντονισμένες ενέργειες προς πάσα κατεύθυνση για την ανεύρεση των απαραίτητων οικονομικών πόρων θα μπορέσουμε τελικά να ανταποκριθούμε στο δύσκολο ρόλο που μας έχουν αναθέσει οι παρούσες ιστορικές συγκυρίες: να συνταιριάζουμε και πάλι «πολιτική» (με την αρχαία της σημασία) και πολιτισμό. Έχουμε πλέον όλοι μας αντιληφθεί ότι οι διαμορφούμενες σήμερα συνθήκες απαιτούν να τεθούν νέοι στόχοι στο συλλογικό πολιτιστικό κίνημα, αν αυτό επιθυμεί να επιβιώσει και να επιτελέσει (έστω και κατ' ελάχιστον) *το νέο ρόλο του*. Εμείς πιστεύουμε ότι «έχουμε λάβει το μήνυμα των νέων καιρών». Χρειαζόμαστε όμως τη βοήθειά σας, των πνευματικών ανθρώπων, των πολιτικών εκπροσώπων μας, της Πολιτείας, του Επαρχείου, των δημάρχων του νησιού μας. Ας προσπαθήσουμε όλοι να κάνουμε τη μελέτη του Ναξιακού πολιτισμού κύριο θέμα των ενδιαφερόντων όχι μόνον αυτών που έχουν ει των καθηκόντων τους την υποχρέωση να συνδράμουν τις σχετικές κινήσεις, αλλά και κάθε ορθά σκεπτόμενου Ναξιώτη. Η μελέτη του πολιτισμού μας, η ανάδειξή του, η προώθησή του δεν είναι πάρεργο, είναι *συνευθύνη* όλων των προαναφερθέντων.

Το Δ. Σ. της Ο.ΝΑ.Σ.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

κοπός της εργασίας αυτής είναι να εξετάσει (με την παρουσίαση ενός βιβλιογραφικού οδηγού) τη συμβολή του λαογράφου Δημητρίου Β. Οικονομίδη στην «αλληλογνωριμία» της ελληνικής και της ρουμανικής Λαογραφίας, Φιλολογίας και Ιστορίας.

Το «αλληλογνωριμία» της προηγουμένης παραγράφου παραπέμπει στο δυσνόητο χαρακτήρα της πνευματικής συνεισφοράς του Δ. Β. Οικονομίδη στην έρευνα των ελληνορουμανικών πολιτιστικών πραγμάτων: δεν αρκέστηκε δηλ. στο να καταστήσει γνωστές στο ελληνικό λαογραφικό κοινό τη ρουμανική Λαογραφία και Φιλολογία, όπως αναλυτικά αναφέρουμε παρακάτω, αλλά ενίσχυσε ποικιλοτρόπως τις ελληνικές σπουδές στη γείτονα χώρα και κατέστησε προσιτές στους φιλολογικούς κύκλους της κάποιας πτυχής του Νέου Ελληνισμού. Μετά την απώλεια του βυζαντινολόγου και νεοελληνιστή Δημοσθένους Ρούσσου (1938), τον οποίο ο Οικονομίδης γνώρισε εκ του σύνεγγυς και ασφαλώς επηρεάστηκε από τη σκέψη του, οι ελληνορουμανικές σπουδές στερήθηκαν μεν τον κριτικό νου, ο οποίος τις εθεμελίωσε (με λίγο ποσοτικά, αλλά θαυμαστό ποιοτικά επιστημονικό έργο), βρήκαν όμως επάξιους συνεχιστές στους ανηψιούς του Αριάδνη και Νέστορα Καμαριανού,¹ και φυσικά στον Δ. Οικονομίδη, τον τελευταίο ίσως κρικο της μακρόσυρτης παράδοσης που δημιουργήσαν οι φορείς του Ελληνισμού στον συγκεκριμένο ιστορικό χώρο, από το 1359 μέχρι σήμερα. Ο Οικονομίδης ε γνώρισε στους Ρουμάνους το πολυσχιδές πρόσωπο του ελληνικού πολιτισμού μέσω των διαλέξεων, των μαθημάτων του, της πολιτιστικής του δράσης και φυσικά των επιστημονικών του εργασιών, των φιλολογικών δηλαδή, ιστορικών και λαογραφικών μελετών του, των άρθρων του σε εφημερίδες του Βουκουρεστίου (κυρίως στις εφημ. *Έθνος*, *Ιρίς*, *Νέα Ελλάς*), σε περιοδικά π.χ. *Biserica Orthodoxa Română*, *Balkanica*, *Gândul nostru*, ή μέσω των αυτοτελών εκδόσεων φυλλαδίων και βιβλίων. Επισημαίνουμε εδώ τις μονογραφίες του για τον Δημ. Κόκκο, τον άγιο Νικόδημο, τον Ιω. Αβράμιο, τον Διον. Σολωμό, τον Κ. Παλαμά κ.ά.,² προσωπικότητες εντελώς διαφορετικού «πνευματικού είδους», εντελώς ανόμοιες μεταξύ τους, το έργο των οποίων όμως (και άλλων -εξ ίσου αντιθετικών- πνευματικών δυνάμεων) συνθέτει (με θαυμαστή «χημεία») το πρόσωπο του νεοελληνικού πολιτισμού.

Όταν κάποιος αποφασίζει να μελετήσει *μία* όψη της συμβολής του Οικονομίδη στην επιστήμη της Λαογραφίας, υποχρεώνεται εκ των πραγμάτων να αποτιμήσει, έστω και με έμμεσες νύξεις, τη *συνολική* του προσφορά σ' αυτήν. Το εγχείρημα είναι όντως δύσκολο, πολλώ μάλλον όταν πραγματώνεται μέσα από τις λιγοστές γραμμές της *Εισαγωγής* μιας εργασίας. Θα το αποτολμήσουμε

¹ Και μόνο η έκδοση του Β' τόμου του καταλόγου των ελληνικών χ/φων της βιβλιοθήκης της ρουμανικής Ακαδημίας του Βουκουρεστίου από τον Ν. Camariano είναι έργο μεγάλης σημασίας για τον Ελληνισμό.

² Βλ. εδώ τις εργασίες του με αριθμ. 75-81 και 117-129, 131-132.

όμως, με ελλοχεύοντα βεβαίως τον κίνδυνο της αποτυχίας, αλλά και τον έτερο, μεγαλύτερο ίσως κίνδυνο, μήπως η δική μας παρρησία, ανυποκρισία και αγαθή προαίρεση εκληφθούν ως υπεροψία ή αναισχυντία, καθ' όσον αποπειρώμεθα να κρίνουμε έναν από τους κορυφαίους Έλληνες λαογράφους του 20^{ου} αι.

Εν πρώτοις θα αρκιστούμε σε μια πολύ γενική παρατήρηση: ο Οικονομίδης θεωρείται από κάποιους συναδέλφους του «παραδοσιακός», «λαογράφος της συνέχειας». Απαντούμε ευθέως: (α) δεν έχει για μας σημασία η «κετικέτα» του συγκεκριμένου επιστήμονα, αλλά το σοβαρό, υπεύθυνο, μεγάλης έκτασης και προσφοράς έργο του, η επιστημονική του εγκυρότητα, η βαθιά γνώση των πραγματευομένων θεμάτων, η αγάπη τελικά για το έργο που επιτελεί, (β) η σύνδεση του λαογραφικού φαινομένου ή της λαογραφικής εκδήλωσης με τα *αρχαιοελληνικά και βυζαντινά ανάλογα* δεν αποτελεί για τον Οικονομίδα *αυτοσκοπό*. Απλώς, όπου εντοπίζει ότι υπάρχει η *συνέχεια*, όπου προκύπτουν επιστημονικά τεκμηριωμένες αποδείξεις *συνέχειας* τις καταγράφει, πέρα από κάθε είδους ιδεολογήματα, συμφυή με την προδρομική κυρίως φάση της ελληνικής Λαογραφίας. Ας μην παραβλέπουμε επίσης (δυστυχώς το αμφισβητούν κάποιοι «νεοτερίζοντες κατά το όνομα» συνάδελφοι) ότι η εισαγωγή της *συνέχειας* στην πραγμάτευση των λαογραφικών πραγμάτων αφορά κάθε ιστορικό λαό, και ένας τέτοιος είναι ο ελληνικός. Η αποδεικνυόμενη λοιπόν κατά περίπτωση *συνέχεια* στον Οικονομίδα δεν έχει καμμία σχέση με τη «συνέχεια» (σε εισαγωγικά αυτή) κάποιων λαογραφούντων π.χ. τοπικών λογίων. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για μια ατεκμηρίωτη κατασκευή (τις περισσότερες φορές), την οποία προβάλλουν ως συστατικό στοιχείο της *τοπικής τους ταυτότητας* ή ακόμη και για τουριστικό ενδιαφέρον, και γίνονται αφορμή να προσλαμβάνει το θέμα χαρκτηήρα γενικευμένης κριτικής στη Λαογραφία από «εχθρούς» και «φίλους» της.³ Ο ίδιος ο Δ. Οικονομίδης πιστεύει ότι με τη μελέτη και τη διαπιστωμένη επιστημονικά κατά περίπτωση *συνέχεια* και με τη συγκριτική μελέτη των *βαλκανικών αναλόγων* κάνει «τη Λαογραφία και φιλολογική επιστήμη»,⁴ (γ) δεν πρέπει να λησμονούμε ποιος ήταν ο *ρόλος* του συντάκτη του Λαογραφικού Κέντρου της Ακαδημίας, του καθηγητή της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ή ποια ήταν (δυστυχώς) στην Ελλάδα τα «εθνικά αιτήματα» έναντι της επιστημονικής Λαογραφίας, ακόμη και μέχρι τη δεκαετία του 1970! Εμείς θα αποδείξουμε ότι ο παραπάνω χαρακτηρισμός είναι λανθασμένος, συν τοις άλλοις επειδή είναι και απόλυτος, αφού ο Οικονομίδης έχει πραγματώσει σημαντικές καινοτομίες σ' ό,τι αφορά κυρίως στη θεματολογία κάποιων λαογραφικών διατρίβών του και στην προώθηση των σχέσεων της Λαογραφίας με τις

³ Πολυσυζητημένο το θέμα των πολιτισμικών *συνχειών* ή *ασυνχειών* στη λαογραφική επιστήμη. Από την πλούσια σχετική βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικά Στεφ. Ημέλλος, *Ιστορικά και μεθοδολογικά της ελληνικής λαογραφίας. Τεύχος Α'. Από την προδρομική φάση μέχρι την επιστημονική αυτοτέλεια*. Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα 1995, 6. - Μ. Βαρβούνης, *Σύγχρονοι προβληματισμοί της ελληνικής Λαογραφίας*, Αθήνα 1993 (passim), όπου και όλη η προγενέστερη βιβλιογραφία. - Ο ίδιος, «Συνέχειες και ασυνέχειες στον παραδοσιακό πολιτισμό. Ιδεολογικές αντιπαράθεσεις και επιστημονικά δεδομένα», στο βιβλίο του *Μικρά λαογραφικά*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000, 35 κ.ε.

⁴ Από συνέντευξή του στον υπογραφόμενο.

Ο Καθηγητής Δ. Β. Οικονομίδης

συγγενείς της επιστήμης, οι οποίες καινοτομίες θα μπορούσαν να τον κατατάξουν στη χορεία των πρωτοποριακών μελετητών.

Όσον αφορά στην «ελληνική παραγωγή» του κρίνουμε ότι είναι περιττό να προβούμε σε αξιολογική κρίση π.χ. για τη συμβολή του στη *σύνταξη της ελληνικής λαογραφικής βιβλιογραφίας* (συμπλήρωσε το βιβλιογραφικό κενό των ετών 1800-1906⁵ και συνέθεσε τις βιβλιογραφίες των ετών 1921-1938,⁶ 1948-53,⁷ 1954-58,⁸ του έτους 1959⁹ και των ετών 1960-62¹⁰) ή για τις πάμπολλες (γλωσσικού και λαογραφικού περιεχομένου) εργασίες του για τη Νάξο,¹¹ ή για την εθνική σημασία του κατατεθειμένου απ' αυτόν (στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών) λαογραφικού και γλωσσικού υλικού από τις αποστολές του στην ακριτική Ήπειρο και τη Δ. Μακεδονία.¹² Οι μελέτες του π.χ. «Η τύχη εις την προφορικήν παράδοσιν του ελληνικού λαού»,¹³ «Η λαϊκή ορολογία του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού»,¹⁴ «Συμβολή εις την ιστορίαν της ελληνικής λαογραφίας»,¹⁵ «Εννοια και σκοπός της λαογραφίας»,¹⁶ «Λαογραφικά θέματα»,¹⁷ «Σχέσις της λαογραφίας προς τας φιλοσοφικάς

⁵ *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τ. 23 (1976), 63-270.

⁶ Με τη συνεργασία του Γ. Σπυριδάκη. *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 9-10 (1958), 134-402. Κρίση γι' αυτήν βλ. F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 52 (1959), 418. - E. Seemann, *Zeitschrift für Volkskunde*, τ. 56 (1960), Heft 1, 135.

⁷ Με τη συνεργασία του Γ. Μέγα. *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 8 (1957), 169-322. Κρίση γι' αυτήν βλ. F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 52 (1959), 152. - E. Seemann, *Zeitschrift für Volkskunde*, τ. 55 (1959), 323. - H. Hepding, *Hessische Blätter für Volkskunde*, τ. 48 (1957), 103-104.

⁸ *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 11-12 (1960), 50-181.

⁹ *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 11-12 (1960), 347-396. Κρίση γι' αυτήν βλ. A. Fochi, *Revista de Folclor*, VII, 1-2 (1962), 181.

¹⁰ Με τη συνεργασία του Γ. Σπυριδάκη. *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 15-16 (1964), 92-200.

¹¹ Δυστυχώς, καίτοι έχουμε αποδελτιώσει όλες τις εργασίες του που σχετίζονται με τη γενέθλια γη, ο περιορισμένος χώρος της *Εισαγωγής* δεν μας επιτρέπει να τις παρουσιάσουμε, γιατί είναι πάμπολλες. Ο ενδιαφερόμενος πάντως μπορεί να τις πληροφορηθεί στο περιοδικό-εφημερίδα *Τ' Απεράθου*, φ. 134, σελ. 12 και φ. 135, σελ. 16, όπου έχει δημοσιευθεί η βιβλιογραφία 101 μελετών και άρθρων του που αναφέρονται στη ναξιακή Λαογραφία.

¹² Βλ. «Λαογραφική αποστολή εις τα Σουλιωτοχώρια (12 Ιουλίου - 10 Αυγούστου 1958)», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 11-12 (1960), 270-277. - «Λαογραφική αποστολή εις τα χωρία της πρώην επαρχίας Μαλακασίου Ηπείρου (14 Ιουλίου - 12 Αυγούστου 1959)», ό.π., 313-320. - «Λαογραφική αποστολή εις τα Κατσανοχώρια της Ηπείρου (13 Ιουλίου - 12 Αυγούστου 1961)», ό.π., τ. 13-14 (1962), 389-400. - «Λαογραφική αποστολή εις την περιοχήν του Δυτ. Ζαγορίου Ηπείρου (7 Ιουλίου - 5 Αυγούστου 1962)», ό.π., τ. 15-16 (1964), 245-259. - «Λαογραφική αποστολή εις τα χωρία του Κεντρικού Ζαγορίου Ηπείρου (8 Ιουλίου - 7 Αυγούστου 1963)», ό.π., τ. 15-16 (1964), 321-337. - «Λαογραφική έρευνα εις το Πωγώνιον Ηπείρου (8 Ιουλίου - 7 Αυγούστου 1965)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 18-19 (1967), 202-225. - «Λαογραφική έρευνα εις Μονοδένδριον και Βίτσαν Ζαγορίου Ηπείρου (14 Ιουλίου - 4 Αυγούστου 1966)», ό.π., τ. 18-19 (1967), 271-290.

¹³ *Λαογραφία*, τ. 28 (1972), 3-26.

¹⁴ *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τ. 20-21 (1969), 126-150.

¹⁵ *Λαογραφία*, τ. 35 (1990), 11-86.

¹⁶ *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τ. 24 (1977), 11-39.

¹⁷ Μέρος πρώτον. *Νεοελληνικόν Αρχείον*, τ. 2 (1986), 213-304. Μέρος δεύτερον. *Αθηνά*, τ. 80 (1988), 53-97. Μέρος τρίτον. *Αθηνά*, τ. 81 (1993), 49-124.

μαθήσεις»,¹⁸ «Ο θρήνος του νεκρού εν Ελλάδι...»¹⁹ ή οι εργασίες του για το δημοτικό τραγούδι,²⁰ για τις λαϊκές παραδόσεις,²¹ τη λαϊκή ιατρική ή τα ποικίλης θεματολογίας άλλα μελετήματά του²² είναι έργα-σταθμοί στην ιστορία της ελληνικής Λαογραφίας, σημεία αναφοράς των ερευνητών, «παραδοσιακών» και «νεοτεριστών». Είναι εργασίες - υποδείγματα για το ύφος και τη μέθοδο ανάλυσης που «απαιτούσε» η τότε καθιερωμένη (και επιβεβλημένη) «ελληνική εκδοχή» της Λαογραφίας. Επαναλαμβάνουμε την άποψή μας ότι *πρέπει να κριθούν και με αυτό το πνεύμα*. Ας αναφέρουμε εδώ επίσης τα πάμπολλα (υπέρ τα 150) λαογραφικά άρθρα του στο 4τομο *Συμπλήρωμα της Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας*, στους 12 τόμους της *Θρησκευτικής και Ηθικής Εγκυκλοπαίδειας*, στους 5 τόμους της *Σχολικής Εγκυκλοπαίδειας*, ή τα άλλα κείμενά του δημοσιευμένα υπό μορφή επιφυλλίδων στις εφημερίδες.

Επιμένουμε όμως σε τρία μελετήματα από την «ελληνική παραγωγή» του: «Η κοινωνική θέσις της Ελληνίδος κατά τινά έθιμα του λαού»,²³ «Όνομα και ονοματοθεσία εις τας δοξασίας και συνηθείας του ελληνικού λαού»,²⁴ και «Το παραμύθι και ο παραμυθάς εν Ελλάδι». ²⁵ Με τα δύο πρώτα ο συγγραφέας τους πραγματοποίησε «άνοιγμα» προς μια κοινωνιολογική θεώρηση της Λαογραφίας, με το τρίτο υπέδειξε στους Έλληνες ομοτέχνους του την *εθνογραφική μέθοδο* ανάλυσης του παραμυθιού, έστω και αργά, αφού αυτή ήταν γνωστή στην Ευρώπη από τις αρχές του 20^{ου} αι. με τις σχετικές εργασίες κυρίως Ρώσων και Ούγγρων μελετητών.²⁶ Ήταν μια καινοτόμος εργασία για τη λαογραφική Ελλάδα του 1978 (είχε βέβαια προηγηθεί το παράδειγμα του Αδ. Αδαμαντίου²⁷), αφού οι αναφορές του Οικονομίδη στο χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο αφήγησης, στο πρόσωπο του αφηγητή δεν είναι τίποτα άλλο παρά οι όροι «ρόλος του αφηγητή, ο αφηγητής ως προσωπικότητα», «η παράσταση της αφήγησης (performance)» και «τα συγκείμενα (το context)» που χρησιμοποιεί η σύγχρονη προαναφερθείσα μεθοδολογική ανάλυση.

¹⁸ Στο *Χάρς, τιμητικός τόμος εις Ν. Μελαντήν*, Αθήναι 1991, 67-73. Για το θέμα βλ. επίσης Ευ. Μαζαράκης, «Σχέσεις Λαογραφίας και Φιλολογίας», περιοδ. *Ορίζοντες* (1943), 565-573. - Δ. Οικονομίδης, «Φιλολογία και Λαογραφία», εφημ. *Εστία*, 25 Νοεμβρίου - 3 Δεκεμβρίου 1996. - Μ. Μερακλής, «Λαογραφία και λογοτεχνία», ανάπτυπο από το περιοδ. *Φιλολογικά* (1982), Γιάννινα. - Ο ίδιος, *Παιδαγωγικά της Λαογραφίας*, Εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα 2001, στην ενότητα έξι εργασιών του με τον τίτλο *Λαϊκή παράδοση και ερμηνεία λογοτεχνικών κειμένων*, σελ. 143 κ.ε. - Ελ. Ανδρεαδάκη-Αποστολίδου, «Ανθρωπολογία και λογοτεχνία. Το παράδειγμα της φόνισσας του Παπαδιαμάντη», *Εθνολογία* 6-7 (2000), 443 κ.ε.

¹⁹ *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τ. 18-19 (1967), 11-40.

²⁰ *Από τα δημοτικά μας τραγούδια*, τόμος Α'. Εκδόσεις Φυλιππότη, Αθήνα 1997.

²¹ Περί τις 15 επιστημονικές μελέτες, σε έγκυρα πάντοτε περιοδικά.

²² Βλ. την αιτιολογία μας στην υποσημ. 11.

²³ *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τ. 22 (1973), 75-111.

²⁴ *Λαογραφία*, τ. 20 (1962), 446-542.

²⁵ *Λαογραφία*, τ. 31 (1978), 29-42.

²⁶ Βλ. γι' αυτήν εντελώς ενδεικτικά Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *Η εθνογραφική προσέγγιση του παραμυθιού. Ανατύπωση από τον τόμο Από το παραμύθι στα κόμικς: Παράδοση και νεωτερικότητα*. Πανεπιστήμιο Θράκης - εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1996, 3-7, όπου και η μέχρι τώρα γνωστή ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

²⁷ Βλ. Αδ. Αδαμαντίου, «Τηνιακά», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, τ. 5 (1897), 277-326.

Όσο όμως κι αν φαίνεται παράξενο, πιστεύουμε ότι τις πιο σημαντικές λαογραφικές καινοτομίες τις έχει πραγματώσει σε θέματα που άπτονται του αντικειμένου της δικής μας εργασίας, σε θέματα δηλ. που σχετίζονται με τη «ρουμανική» λαογραφική παραγωγή του. Η 10ετής παραμονή του στη Ρουμανία, η επαφή του με τα εκεί λαογραφικά ρεύματα, αφ' ενός τον ανέδειξαν ως τον κύριο Έλληνα ερευνητή των ρουμανικών λαογραφικών και ιστορικών θεμάτων, του έδωσαν αφ' ετέρου την ευκαιρία να σχηματίσει μια άλλη αντίληψη για τη Λαογραφία, για τη θεματολογία, τη θεωρία της και τις σχέσεις της με τις συναφείς ανθρωπιστικές επιστήμες, κυρίως με τη Φιλολογία και την Ιστορία.²⁸ Ήδη από το 1950 ασχολείται με τη «Δικανική Τέχνη» του Δημητρίου Καταρτζή και αποκαλύπτει τις σχέσεις της με το λαϊκό δίκαιο ή αναλύει σε βιβλιοκρισία του το *Νομικόν Πρόχειρον* του Φωτεινόπουλου. Μελετά τα λαϊκά βιβλία (και την αντίστοιχη, όπως στην Ελλάδα, επίδρασή τους στο λαϊκό ψυχισμό της Ρουμανίας), το λαϊκό θέατρο (πάμπολλες εργασίες του για το ελληνικό θέατρο του Βουκουρεστίου, έστω και με καθαρά ιστορικό προσανατολισμό, που συμβάλλουν όμως με τις βιογραφίες των θεατρανθρώπων

²⁸ Βλ. Δ. Οικονομίδης, «Λαογραφικά Θέματα», *Νεοελληνικόν Αρχαίον*, ό.π., 259-260. Από την πλούσια σχετική βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικά Ελ. Αλεξάνης, «Σχέση Λαογραφίας και Ιστορίας», *Ακαδημία Αθηνών. Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού, Επιστημονικές ανακοινώσεις*, Αθήνα 1984, 81-91. – Γρ. Γκιζέλης, «Οι παραδόσεις ως πηγή εθνοϊστορίας των Θρακικών», *Πρακτικά Β' Συνεδρίου Λαογραφίας Βορειοελλαδικού Χώρου*, Θεσσαλονίκη 1976, 45-55. – Μ. Μερσαλής, «Η ιστορικότητα των λαογραφικών φαινομένων», στο βιβλίο του *Λαογραφικά ζητήματα*. Εκδόσεις Χ. Μπούρα, Αθήνα 1989, 15-25. – Ρ. Tompson, *The Voice of the Past*. Oxford University Press. – J. Vansina, *Oral Tradition as History*. London-Nairobi 1985. – R. Finnegan, *Oral traditions and the verbal arts. A guide to research practices*. London and N. York, Routledge, 1992, 47-49. – L.-J. Calvet, *Η προφορική παράδοση*. Μετάφραση Μ. Καρυολέμου. Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1995, 111 κ.ε. – Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, *Λαογραφία και ανθρωπιστικές σπουδές*. Θεσσαλονίκη 1981. – Η ίδια, *Λαογραφικά μελετήματα II*. Εκδόσεις Πορεία, Αθήνα 1993, 227-270. – Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, Άδ. Ισμηλιδάδου, Ά. Παναγιωταρέα, κ.ά., «Προφορική ιστορία», *Εντευκτήριο* 8 (Οκτώβριος 1989), 39-57 και άλλες εργασίες στο ίδιο τεύχος. – Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (εκδ.), *Η Έξοδος*, τ. 1-2. Αθήνα 1980-1982. – Έ. Παπαδημητρίου, *Ο κοινός λόγος*, τ. 1-4. Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1975-1979. – R. Hirschon-Φιλίππκη, «Μνήμη και ταυτότητα. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες της Κοκκινιάς», στον τόμο Έ. Παπαταξιάρχης – Θ. Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και παρελθόν. Συμβολές στην Κοινωνική Ιστορία της Νέστερης Ελλάδας*. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, 329-356. – Α. Collard, «Διερευνώντας την "κοινωνική μνήμη" στον ελλαδικό χώρο, ό.π., 357-389. – Σ. Δημητρίου – Κοτσώνη και Σωτ. Δημητρίου, *Ανθρωπολογία και Ιστορία*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1996. – Φρ. Αμπατζοπούλου, «Ιστορία και μυθοπλασία: οι αυτοβιογραφικές αφηγήσεις πολέμου», στον τόμο *Αφηγηματικότητα, Ιστορία και Ανθρωπολογία*. Επιμέλεια Ρ. Μπενβενίστε – Θ. Παραδέλλης, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παν/μίου Αιγαίου, Μυτιλήνη 1994, 25-54. – Μ. Γ. Σέργης, *Λαογραφικά των ειλολών (1920-1981) από ένα Ναζιώτικο χωριό. Συμβολή στη «Λαογραφία των ειλολών» και στη μελέτη του Κυκλαδικού χώρου*. Πρόλογος Μ. Γ. Μερσαλής, Αθήνα 1998, 13-18 και passim. – Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, *Ανάποδα χρόνια. Συλλογική μνήμη και Ιστορία στο Ζιάνα Γρεβενών (1900-1950)*. Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 1997. – Η ίδια, *Περάσαμε πολλές μπόρες, καίτοι μου*. Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 1999. – Μ. Κιάφα, *Σιωπηλές φωνές. Μαρτυρίες Θεσσαλών για τον 20ό αιώνα*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000. – Μ. Θανοπούλου, *Η προφορική μνήμη του πολέμου. Διερεύνηση της συλλογικής μνήμης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στους επιζώντες ενός χωριού της Λευκάδας*. Αθήνα 2000. – Χρ. Χατζητάκη-Καψωμένου (επιμ.), *Ελληνικός παραδοσιακός πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία. Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος*. Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, με πολλές ενδιαφέρουσες εργασίες, τις οποίες δεν αναφέρουμε λόγω στενότητας χώρου. Τελευταία βιβλιογραφική συμβολή στο θέμα είναι ο τ. 107Α της *Επιθεώρησης Κοινωνικών Ερευνών*, με επιμ. Μ. Θανοπούλου – Άλ. Μπουτζοβή και τίτλο *Όψεις της προφορικής ιστορίας στην Ελλάδα*, έκδοση του Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα 2002, με πολύ ενδιαφέρουσες εργασίες.

στην ανασύνθεση του κλίματος της εποχής²⁹ ασχολείται με τις ελληνικές κοινότητες (ζωοποιό θεσμό του Ελληνισμού επί Τουρκοκρατίας, πνεύμονα του κοινοτικού συστήματος και του λαϊκού πολιτισμού³⁰), με τις συντεχνίες,³¹ της Κοζάνης ειδικότερα,³² επειδή αναγνωρίζει το «νεότερικό» του θέματος αλλά και τη σημασία του στη μελέτη της «οικονομικοκοινωνικής εν γένει καταστάσεως του Ελληνισμού κατά τους χρόνους της δουλείας» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.³³ Αφιερώθηκε επί σειρά ετών στη μελέτη του Διαφωτισμού, σταθμού της πνευματικής ιστορίας του Ελληνισμού: εκτός του Δ. Καταρτζή ασχολήθηκε σε εκτενή εργασία του με τον Λάμπρο Φωτιάδη,³⁴ με το νομικό έργο του Αθανασίου Χριστοπούλου στη Μολδοβλαχία,³⁵ με τον Δανιήλ Φιλιππίδη τον Δημητριάδα (τον συνεκδότη της Νεωτερικής Γεωγραφίας³⁶), με τον Διονύσιο Φωτεινό,³⁷ τον Θεόφιλο Καϊρη³⁸ και γράφει το 1994 εκτενή μονογραφία για το εν λόγω θέμα με τίτλο *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*.³⁹ Μελέτησε τη λαογραφία των απόκρουφων λαϊκών κειμένων,⁴⁰ σχεδόν ανεξερεύνητο τομέα στην ελληνική βιβλιογραφία, τις σχετικές μ' αυτά διστιτικές (κυρίως) λαϊκές παραδόσεις,⁴¹ εξέτασε εθνολογικά ζητήματα των πολυεθνικών Βαλκανίων.⁴² Ο ελληνικός Τύπος της Ρουμανίας (ανεκτίμητη η προσφορά του στην υπόθεση του Ελληνισμού επί Τουρκοκρατίας) τον απασχολεί σε πολλές εργασίες του. Οι εκδόσεις των ελληνικών στη Ρουμανία τυπογραφείων, τα πρόσωπα και οι διασυνδέσεις τους με την εποχή,⁴³ οι εφημερίδες και οι μεταξύ τους ανταγωνισμοί⁴⁴ συνιστούν με τη λεπτομερή καταγραφή τους θέματα *Κοινωνικής Ιστορίας*. Ακόμη και βιβλιοκρισία με θέμα τον επαγγελματικό προσανατολισμό έχει κάνει.⁴⁵

²⁹ Βλ. εργασίες με αριθμ. 84, 87, 92, 97, 98 στην παρούσα μελέτη.

³⁰ «Προνόμια και κοινότητες επί Τουρκοκρατίας», στο βιβλίο του *Εθνολογικά – Λαογραφικά*, τ. Β', έκδοσις Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 1998, 69-84.

³¹ Βλ. τη βιβλιοκριτική του για το βιβλίο της Ελ. Βουραζέλη, *Αι εν Θράκη συντεχνίαι των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατίαν*, Θεσσαλονίκη 1950, *Επετηρίς του Μεσαιωνικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 3 (1951), 167-172, και τη μελέτη του «Αι συντεχνίαι κατά την Τουρκοκρατίαν», στο βιβλίο του *Εθνολογικά – Λαογραφικά*, τ. Β', 118-134.

³² Βιβλιοκρισία του για το βιβλίο του Μ. Καλινδέρη, *Αι συντεχνίαι της Κοζάνης επί Τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1958, στο *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 13 (1959), 437-440.

³³ Στη βιβλιοκριτική του για το βιβλίο της Βουραζέλη, ό.π., 169.

³⁴ Βλ. εργασία με αριθμ. 89 στην παρούσα μελέτη.

³⁵ Βλ. εργασία με αριθμ. 91.

³⁶ Βλ. εργασία με αριθμ. 110.

³⁷ Βλ. εργασία με αριθμ. 113.

³⁸ «Και πάλιν ο Θεόφιλος Καϊρης», *Αθηνά* 82 (1998), 5-26.

³⁹ Στο βιβλίο του *Εθνολογικά-Λαογραφικά*, τ. Β', 355-374.

⁴⁰ Βλ. εργασία με αριθμ. 30.

⁴¹ Βλ. εργασία με αριθμ. 32 στην παρούσα μελέτη. Επιπλέον βλ. «Ανέκδοτοι διστιτικοί παραδόσεις του ελληνικού λαού», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 15-16 (1964), 11-39. – *Ηλεκταί διστιτικοί παραδόσεις. Και πάλιν περί κνωκεφάλων*. Ανάτυπον εκ του Ε' τόμου (1977-78) της *Επετηρίδος της Εταιρείας Ηλεκταίων Μελετών*. Εν Αθήναις 1987-88.

⁴² Βλ. εργασίες με αριθμ. 25-28.

⁴³ Βλ. εργασίες με αριθμ. 106, 107.

⁴⁴ Βλ. εργασία με αριθμ. 108.

⁴⁵ Για το βιβλίο της Μ. Παπαδάκη-Χουρδάκη, *Επαγγελματικός προσανατολισμός...*, Αθήναι 1951, στο περιοδ. *Ελληνική Δημοκρατία*, έτος Ε' (1952), τ. 9ος, τχ. 95, 119-120. Για τις παραπάνω σκέψεις μας πρβλ. Μ. Μερακλής, «Δημιήτρης Οικονομίδης: ένας αειθαλής φίλος», περιοδ. *Τ' Απεράθου*, φ. 143 (Γενάρης-Φλεβάρης 2001), 6.

Οι βιβλιοκρισίες ρουμανικών βιβλίων και περιοδικών του Δ. Οικονομίδη, για να περάσουμε σε άλλα ζητήματα της *Εισαγωγής*, είναι «βήμα διαλόγου», παράθεση επιχειρημάτων, αναιρέσεις απόψεων, αφορμή για σύνθεση «νέων» μελετών. Όταν π.χ. κρίνει τη μελέτη του Gh. Vrabie για το τραγούδι *Του νεκρού αδελφού*⁴⁶ κυριολεκτικά ξαναγράφει μια μελέτη, με βιβλιογραφία, πίνακα εξαπλώσεως του τραγουδιού, κ.λπ., η οποία μάλιστα τυγχάνει επαινετικών κρίσεων από ξένους λαογράφους.⁴⁷ Ή όταν παρουσιάζει το έργο του ακαδημαϊκού Π. Ζέπου για το *Νομικόν Πρόχειρον* του Φωτεινόπουλου:⁴⁸ αναλύει τις λαογραφικές πληροφορίες από το έργο, τις συμπληρώνει με ανάλογες ελληνικές περιπτώσεις, τονίζει τη γλωσσική αξία του κειμένου (ήταν γραμμένο στην απλή νεοελληνική με κάποιους τοπικούς ιδωματισμούς), κ.λπ.

Κυρίως βιβλιοκρίνει και παρουσιάζει μελέτες που δημοσιεύτηκαν στα περιοδικά *Studii și Cercetări de Istorie Literară și Folclor* (Μελέτες και έρευνες για την ιστορία της λογοτεχνίας και τη Λαογραφία) και *Revista de Folclor* (Επιθεώρηση Λαογραφίας). Το πρώτο εκδίδεται από τη ρουμανική Ακαδημία, ειδικότερα από το παράρτημά της, το «Ινστιτούτο για την ιστορία της λογοτεχνίας και τη Λαογραφία». Το περιοδικό φιλοξενεί μελέτες από όλα τα θέματα της ρουμανικής Λαογραφίας στηριγμένες σε πλούσια (ρουμανική και διεθνή) βιβλιογραφία. Το δεύτερο, αντιθέτως, αποκλείει προς την έρευνα της λαϊκής μουσικής και του χορού, τα οποία ορθότατα συνεξετάζει ως ενιαίο σύνολο. Σε άλλη βιβλιοκρισία του κάνει εκτενή αναφορά και στο περιοδικό *Επετηρίς του Εθνογραφικού Μουσείου της Τρανσυλβανίας* (των ετών 1957-58, 1959-61 και 1962-64) με αναλυτική παρουσίαση των δεκάδων ποικίλων θεμάτων του περιοδικού.⁴⁹

Ο Οικονομίδης δεν ασχολήθηκε μόνο με την ελληνική και τη ρουμανική Λαογραφία, αλλά και με άλλες, κυρίως βαλκανικές. Έγραψε π.χ. για το βίο και το έργο του Γάλλου λαογράφου Arn. Van Gennep (1873-1957),⁵⁰ για τον Πολωνό λαογράφο Oscar Kolberg (1814-1890),⁵¹ παρουσίασε βιβλιοκριτικά το (γερμανικά γραμμένο) βιβλίο της Βουλγάρας λαογράφου Linda Sadnik για τη συγκριτική μελέτη και εξέλιξη των αιγιμάτων των Βουλγάρων, Σέρβων και «Μακεδόνων»,⁵² εξέδωσε συγκριτικά τα δημοτικά τραγούδια των Βουλγάρων για τον Μιχαήλ τον Γενναίο,⁵³ έγραψε τη μελέτη «Ελλήνων και Βουλγάρων

⁴⁶ *Λαογραφία*, τ. 17 (1957), 333 κ.ε.

⁴⁷ Βλ. αριθμ. 49 στο δικό μας κατάλογο.

⁴⁸ *Λαογραφία*, τ. 17 (1957), 670-678. Το έργο είναι εκτενής συλλογή νομοθετικών διατάξεων, αστικού ποινικού και εκκλησιαστικού δικαίου, λαϊκού και κανονικού, που συντάχθηκε το 1765 ελληνιστί στο Βουκουρέστι. Ο συντάκτης της έχει επηρεαστεί από *Νεαρές* Βυζαντινών αυτοκρατόρων, από την *Εξάβιβλο* του Αρμενόπουλου, από το *Σύνταγμα* του Βλαστάρη, κ.ά. Η μεγάλη της σημασία έγκειται στο ότι άνοιξε το δρόμο στους μετέπειτα φαναριωτικούς κώδικες που ίσχυσαν στη Ρουμανία, π.χ. στο *Σύνταγμα* του Υψηλάντη, στη *Νομοθεσία* του Καρατζά και στον *Πολιτικόν Κώδικα* του Καλλιμάνη.

⁴⁹ Βλ. την παρουσίασή του από τον Δ. Οικονομίδη στη *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 512 κ.ε. Για την ιστορία του Εθνογραφικού Μουσείου της πόλης Κλουζ βλ. ενδεικτικά το βιβλίο του Valeriu Butura (1960), το οποίο παρουσιάζει ο Οικονομίδης στον ίδιο τόμο, στις σσ. 520-522.

⁵⁰ *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 24 (1959), 408-414.

⁵¹ *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 25 (1960), 321-326.

⁵² *Λαογραφία*, τ. 16 (1956), 573-580.

⁵³ Βλ. την υπ' αριθμ. 8 εργασία στο δικό μας κατάλογο.

πνευματικά σχέσεις»,⁵⁴ για τους Σέρβους αντιστοίχως έγραψε «Η σερβική επανάσταση και οι Έλληνες», «Πνευματικά σχέσεις Ελλήνων και Σέρβων»,⁵⁵ παρουσίασε τους Ούγγρους L. Vargyas και J. Manga (τα βιβλία τους πραγματεύονται τις ουγγρικές παραλογές και τη λαϊκή τέχνη των ποιμένων της Ουγγαρίας αντιστοίχως⁵⁶). Έκαναν γνωστές επίσης κάποιες πτυχές της αλβανικής Λαογραφίας μέσα από την παρουσίαση του Β' τόμου του γαλλόφωνου αλβανικού περιοδικού *Studia Albanica*,⁵⁷ μετέφρασε στα ελληνικά το άρθρο της Emilia Comisel «Λαογραφική Έρευνα εν Αλβανία»,⁵⁸ ασχολήθηκε με τη βορειοηπειρωτική Λαογραφία,⁵⁹ κ.λπ. Δεν είναι λοιπόν άτοπο να λεχθεί ότι η όλη εργογραφία του Οικονομίδη, μέσα από τον πλούτο της, αποδεικνύει ταυτοχρόνως την εμβρυακή κατάσταση στην οποία βρίσκονται μέχρι και σήμερα οι συγκριτικές λαογραφικές βαλκανικές σπουδές (πολύ περισσότερο αυτές των Παρευξείνιων λαών), αυτές που εκείνος δηλ. ξεκίνησε, αλλά δυστυχώς δεν βρήκαν συνεχιστές, προφανώς εξ αιτίας και της μηδενικής γνώσης βαλκανικών γλωσσών από τους νεότερους ερευνητές.⁶⁰

Λίγα λόγια για τον βιβλιογραφικό οδηγό μας. Καταρχάς, ως προς τη δομή του: προηγούνται οι λαογραφικές εργασίες του Οικονομίδη που σχετίζονται με τη Ρουμανία και έπονται τα σχετικά άρθρα και οι λαογραφικές βιβλιοκρισίες του. Στο β' μέρος, πάντα με χρονολογική κατάταξη (όπως και στο α' μέρος), παρατίθενται τα ποικίλου φιλολογικού και ιστορικού περιεχομένου έργα του: οι μελέτες, τα άρθρα, οι μεταφράσεις και οι βιβλιοκρισίες του. Ο χωρισμός τους είναι καθαρά συμβατικός, για τις ανάγκες της παρουσίασης του έργου του, αφού γνωρίζουμε τις απόψεις του για τα επιτυχή αποτελέσματα της διαπλοκής των σχέσεων της Λαογραφίας με την Ιστορία. Μετά την ενδελεχή μελέτη των ιστορικών του εργασιών μπορούμε ανεπιφύλακτα να ισχυριστούμε ότι από τους «παλαιότερους» σιαπανείς της ελληνικής Λαογραφίας ο Οικονομίδης (όπως π.χ. και ο Στίλπον Κυριακίδης) έγινε διαπρεπής λαογράφος, επειδή θήτευσε επιτυχώς και στην επιστήμη της Ιστορίας.

Ο σημερινός Έλληνας μελετητής αυτών των εργασιών θα μπορέσει, με νηφάλιο πνεύμα, να επισημάνει την αντιπροσφορά του ρουμανικού λαού στον Ελληνισμό, από την Άλωση της Πόλης μέχρι το 1821, κυρίως σε ό,τι αφορά στην προστασία του (και της Ορθοδοξίας) κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Οι ηγεμόνες της Ρουμανίας θεωρούνταν από τους υπόδουλους

⁵⁴ Βλ. *Εθνολογικά-Λαογραφικά*, τ. Β', ό.π., 189-201.

⁵⁵ Στο βιβλίο του *Εθνολογικά-Λαογραφικά*, τ. Β', 164-175 και 176-188.

⁵⁶ *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 522-524 και τ. 32 (1982), 456-458.

⁵⁷ *Λαογραφία*, τ. 28 (1972), 428-433.

⁵⁸ *Λαογραφία*, τ. 21 (1963-64), 541-547. Η Emilia Comisel ήταν ερευνήτρια του Λαογραφικού Ινστιτούτου του Βουκουρεστίου.

⁵⁹ Βλ. π.χ. *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τ. 25 (1981-84), 7-103 και την εργασία του «Τα βορειοηπειρωτικά δημοτικά τραγούδια. Τα τραγούδια της ξενιτειάς», στον τόμο *Αφιέρωμα εις την Ήπειρον. Εις μνήμην Χρ. Σούλη*, Αθήνα 1954, 37-45. Εκτενή βιβλιογραφία για τη Β. Ήπειρο βλ. στη *Λαογραφία*, τ. 28 (1999), στη σχετική εργασία του Γ. Παναγιώτου, σσ. 171-256.

⁶⁰ Πρβλ. σχετικές διαπιστώσεις στον Μ. Βαρθούνη, «Οι βαλκανικές διαστάσεις της λαογραφίας μας», στο βιβλίο του *Λαογραφικά δοκίμια*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 2000, 369-371.

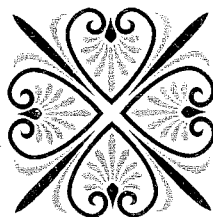
Έλληνες προστάτες της Ορθοδοξίας και εκδικητές. Η Βλαχία και η Μολδαβία υπήρξαν για πολλούς Έλληνες η δεύτερη πατρίδα, τα τυπογραφεία με τις εκδόσεις ορθοδόξων βιβλίων, οι ναοί και τα μοναστήρια ήταν κέντρα όπου διαφυλλασσόταν η Ορθόδοξη χριστιανοσύνη και ενισχυόταν στον αγώνα της κατά των αιρέσεων. Και όταν αργότερα τα θεολογικά ζητήματα πέρασαν σε «δεύτερη μοίρα», επειδή προείχε η εθνική αφύπνιση, πάλι από εκεί εκπήγασε το αγωνιστικό πνεύμα, με επιστημονικό, φιλοσοφικό και λογοτεχνικό περιεχόμενο. Αυτά που παρουσιάζουμε εδώ εν συνόψει ο Δ. Οικονομίδης τα αναλύει με τον χαρακτηριστικό επιστημονικό τρόπο του και τα καθιστά προσιτά στους νεότερους, σαν μια επιπλέον προσφορά του: στην ειρήνη και τη συναδέλφωση των λαών *σήμερα*, μετά την παρένθεση (οριστική ελπίζουμε) των ανυπόστατων ζητημάτων που έθεσε ο ακραίος εθνικισμός κάποιων Ρουμάνων από τα μέσα του 19^{ου} αι. μέχρι και τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες του 20^{ου} αι.

Ως προς το περιεχόμενο του: στον οδηγό μας συμπεριελήφθησαν εφ' ενός τα πονήματα του Οικονομίδη που έχουν θέματα μελέτης ειλημμένα από τη ρουμανική Λαογραφία και Φιλολογία, αφ' ετέρου όλες τις δημοσιεύσεις του στη Ρουμανία, ρουμανικής και ελληνικής θεματολογίας, εφ' όσον διακηρυγμένος στόχος μας είναι να παρουσιάσουμε τη συμβολή του στην προβολή του ελληνικού πολιτισμού στη γείτονα χώρα.

Ακροτελεύτιες προσθήκες: 1. Η εκ μέρους μας προβολή ενός τμήματος του επιστημονικού έργου Δ. Β. Οικονομίδη έχει ως αποκλειστικό κίνητρο την *απόδοση τιμής* σε έναν *άνθρωπο* με ακέραιο ήθος, σ' έναν Ναξιώτη επιστήμονα, σ' έναν *ακαταπόνητο μελετητή* του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, στον «αιώνιο έφηβο» και ταυτόχρονα «Νέστορα» της ελληνικής Λαογραφίας, στον επιστήμονα που έγινε ο «πνευματικός μεσάζων» δυο πολιτισμικών συστημάτων, ως εισηγητής των ρουμανικών λαογραφικών σπουδών στην Ελλάδα και ως «πρεσβευτής» του ελληνικού πολιτισμού στη Ρουμανία. Είναι επίσης *οφειλή ευγνωμοσύνης*, αυτής που δεν απέδωσαν μέχρι τώρα στο πρόσωπό του οι εντεταλμένοι προς τούτο φορείς.⁶¹ Σεμνυνόμαστε λοιπόν γι' αυτήν την ελάχιστη ανταπόδοση και δεσμευόμαστε (και από τη θέση αυτή) για την εκπλήρωση μιας ακόμη ανειλημμένης υποχρεώσεώς μας που τον αφορά. 2. Η εργασία μας δεν περιορίζεται σε μια απλή (υπό τύπο ληματολογήσεως) παρουσίαση της εργογραφίας του· παραθέτουμε σύντομη περίληψη όλων των μελετών (και κάποιων σημαντικών για τη θεματολογία τους άρθρων του), για μια πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη επί των περιεχομένων τους. Τέλος, οι *ευχαριστίες* μας προς τον σεβαστό καθηγητή για τη συνεπικουρία του προς μια πληρέστερη σύνταξη του βιβλιογραφικού οδηγού είναι δεδομένες. Του *οφείλουμε χάριτας* και για τον επιπρόσθετο λόγο ότι η εντρύφησή μας με τα ρουμανικού ενδιαφέροντος λαογραφικά του πονήματα άνοιξε τους ορίζοντες του δικού μας λαογραφικού πεδίου ερευνής και μάς έδωσε το έναυσμα (και την πρώτη βοήθεια) για τη σύνθεση μιας σχεδιαζόμενης επιστημονικής μελέτης με θέμα τη

⁶¹ Αξίζουν ως εκ τούτου συγχαρητήρια στην *Ομοσπονδία Ναξιακών Συλλόγων* και στο περιοδικό *Ναξικά* για τις δύο τιμητικές βραδιές που οργάνωσαν προς τιμήν του (το 1993 η πρώτη, το 2003 το περιοδικό).

ρουμανική Λαογραφία, από την προεπιστημονική της φάση μέχρι σήμερα (ιστορική πορεία, μεθοδολογία, θεωρητικά προβλήματα, βασικές κατευθυντήριες γραμμές, διαπρεπείς φορείς, σύγχρονες τάσεις, κ.ά.).⁶² Ως ελάχιστο *αντιχάρισμα* του αφιερώνουμε την παρούσα εργασία μας.

⁶² Η εργασία αυτή βρίσκεται στη φάση της συλλογής του υλικού, εκτός εννοείται αυτού που μας παραδίδει έτοιμο ο Δ. Οικονομίδης στις μελέτες και τις βιβλιοκρισίες του.

Β. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ι. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. ΜΕΛΕΤΕΣ

1. «Περί του Γεωργίου Σταυράκογλου», *Αρχαίον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 14 (1947-48), 95-98.

Εξετάζεται η προσωπικότητα του Γ. Σταυράκογλου, η δράση του στη Μολδοβλαχία, με βάση κυρίως ρουμανικές πηγές, το οικτρό τέλος του (απαγχονίστηκε από τους Τούρκους το 1756) και καταγράφονται όλες οι ειδηδομένες ιστορικές ρίμες που έχουν αφορμηση την ιστορία του. Η ρουμανική μετάφραση μιας απ' αυτές (ελληνικής, που τυπώθηκε στη Βενετία το 1767) αποτελεί την πρώτη έμμετρη ιστορική διήγηση στη Ρουμανία (εκδόθηκε το 1927 από τον καθηγητή Constantin Giurescu). Παρουσιάζεται επίσης από την προφορική παράδοση μια ανέκδοτη ρουμανική ρίμα 17 στίχων, η οποία καταγράφηκε από τον σ. στην Alexandria της Βλαχίας.

2. «Ο “Ερωτόκριτος” εις την Ρουμανίαν», *Ελληνική Δημιουργία*, Αθήνα, έτος Α' (1948), τ. Β', τχ. 19, 392-397.

Με βάση προπάντων τη ρουμανική βιβλιογραφία μελετώνται συστηματικά οι μεταφράσεις και διασκευές του κρητικού έπους που έχουν γίνει στη ρουμανική γλώσσα, οι επιδράσεις του στη ρουμανική λογοτεχνία και ο ρόλος του στη δημιουργία λαϊκού μυθιστορήματος με τον τίτλο «Filerot și Antusa» (Φίλερως και Ανθούσα, Βραϊλα 1857). Κατά τον σ. πρόκειται «περί πιστής σχεδόν διασκευής του *Ερωτοκρίτου*», και αποδεικνύεται μια ακόμη φορά «πόσον σημαντική υπήρξεν η λογοτεχνική επίδρασις του Νέου Ελληνισμού εις την ρύθμισιν και υποβοήθησιν του πρώτου βადίσματος μιας νεαρής βαλκανικής λογοτεχνίας...», όπως ήταν τότε η ρουμανική.

3. «Η “Δικανική Τέχνη” του Δημητρίου Καταρτζή - Φωτιάδου», *Επετηρίς του Αρχαίου της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών*, τχ. 3, Αθήνα 1950, 17-59.

Η περιέχουσα λαογραφικά στοιχεία και ειδικότερα του λαϊκού δικαίου των παριστρίων χωρών της Μολδοβλαχίας «Δικανική Τέχνη» του Δ. Καταρτζή - Φωτιάδου, η οποία εθεωρείτο από τους ερευνητές ότι είχε χαθεί, δημοσιεύεται εδώ από δυο ανέκδοτα χειρόγραφα της βιβλιοθήκης της ρουμανικής Ακαδημίας του Βουκουρεστίου. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό κείμενο, διότι οι γραπτές πηγές του δικαίου της Βλαχίας δεν πάνε πέρα από τα χρόνια της ηγεμονίας του Ματθ. Μπασαράμπα (1632-1654) και πριν απ' αυτόν φαίνεται ότι το *άγραφο δίκαιο* αποτελούσε τη βάση του ισχύοντος δικαίου εκεί. Ο σ. μετά την παράθεση των μέχρι τότε γνωστών στοιχείων της έρευνας για τον Καταρτζή, δημοσιεύει νέα βιογραφικά στοιχεία περί του ανδρός, τα οποία αντλεί κυρίως από ρουμανικές πηγές και βοηθήματα, προσδιορίζει πιθανότερα το χρόνο της γεννήσεώς του, εξετάζει τις σχέσεις του με τον πανούργο Φαναριώτη Γ. Σταυράκη και τους

διαφόρους ηγεμόνες, τα τιμητικά αξιώματα που του απονεμήθηκαν, κ.ά. Έπονται η περιγραφή των χειρογράφων της «Δικανικής Τέχνης», το κείμενο (σσ. 26-54) και τα σχετικά με το περιεχόμενο και τη γλώσσα της σχόλια.¹ Ειδικά για το τελευταίο θέμα, πάντοτε ενδιαφέρον, ο σ. υποστηρίζει ότι ο Δ. Κ. - Φ. απέτυχε κατά την εφαρμογή των γλωσσικών του θεωριών, παραδέχεται δε ο ίδιος ο Καταρτζής ότι «δεν γράφει την δημώδη της εποχής του ή την απλοελληνικήν, ως ελέγετο, αλλά μίαν γλώσσαν ιδίας κατασκευής, την οποίαν, ως λέγει ο Κοδρικός, έπαυσε να γράφει περί το 1791».

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie*, τ. 11 (1950), 134. - Δ. Πολίτης, *Ελληνικά*, τ. 13 (1954), 431.

Κρίσεις: Φ. Μπουμπουλίδης, *Ελληνική Δημοιογραφία*, τ. 7, τχ. 71 (1951), 148-149. - Εφημ. *Ναξιακός Χρόνος*, φ. 22 (21. 1. 1950), 3. Κριτής ήταν ο μετέπειτα καθηγητής και πρόεδρος του Παν/μίου Αθηνών Στυλιανός Κορρές. - Π. Ζέπος, *Νομικόν Βήμα*, τχ. 5 (1971), 562.

4. «Τα ελληνικά δημώδη βιβλία και η επίδρασις αυτών επί τον πνευματικόν βίον του ρουμανικού λαού», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών*, τ. 6 (1950-51), 1-56 (διατριβή αινέσιμος επί διδακτορία²).

Στη διατριβή αυτή ερευνώνται για πρώτη φορά συστηματικά τα ελληνικά δημώδη βιβλία, τα οποία κυκλοφορούσαν κατά την Τουρκοκρατία σε όλη τη Βαλκανική, ειδικότερα στη Ρουμανία, και εξετάζεται η επίδραση της δημώδους ελληνικής φιλολογίας στη Λαογραφία, φιλολογία και τέχνη του ρουμανικού λαού.

Στην *Εισαγωγή* γίνεται λόγος για το σύνολο των πολιτικών και πνευματικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας κατά τους παρελθόντες αιώνες και μάλιστα κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας, τονίζεται η εξαιρετική επίδραση που άσκησε στη Ρουμανία ο Ελληνισμός, υπηρεσία ανυπολόγιστης αξίας, διότι, συν τοις άλλοις, εξέθρεψε και προήγαγε την εθνική συνείδηση του ρουμανικού λαού. Εκτός από τη λόγια, και η λαϊκή επίδραση υπήρξε σημαντική και αξιόλογη, γεγονός το οποίο ο σ. αποδεικνύει με την παρούσα μελέτη του.

Στα τέσσερα κεφάλαια που ακολουθούν αναγράφονται ενδείξεις περί της διάδοσης αυτών των βιβλίων στη Ρουμανία και εξετάζονται οι έρευνες που έχουν γίνει σ' αυτά, τα κέντρα απ' τα οποία διαδόθηκαν τα ελληνικά βιβλία στη Ρουμανία, οι ρουμανικές μεταφράσεις και διασκευές τους, τέλος δε το σημαντικό θέμα της επίδρασής τους στο ρουμανικό πνευματικό βίο. Η επίδραση αυτή κατά τον σ. είχε θετικές επιπτώσεις και στην εξέλιξη της ρουμανικής γλώσσας, άνοιξε τον δρόμο για ευρύτερη γνωριμία όχι μόνο της ελληνικής φιλολογίας, αλλά εμμέσως και των άλλων γραπτών μνημείων της Ανατολής και της Δύσης και άφησε ανεξίτηλα ίχνη στις παραδόσεις, στα τραγούδια, στους μύθους και στις άλλες εκδηλώσεις του πνευματικού βίου του ρουμανικού λαού.³

Αναλύσεις: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 46 (1953), 204. - E. Seemann, *Zeitschrift für Volkskunde*, τ. 51 (1954), Heft 1-4, 302-303.

Κρίσεις: Γ. Ζώρας, *Εισηγητική έκθεσις...*, 6-7. Μεταξύ άλλων τονίζονται τα εξής: «Η διατριβή παρουσιάζει αναμφισβήτητον ενδιαφέρον φιλολογικόν και εθνικόν, έχει δε αχθή εις πέρας μετά πολλής προσοχής και επιμελείας...».

¹ Η μελέτη πριν δημοσιευθεί ανακοινώθηκε σε συνεδρία της Επιστημονικής Εταιρείας της Ελλάδος, στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, την 10^η Δεκεμβρίου 1949.

² Εγκρίθηκε με βαθμό «άριστα» το 1952 από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την Εισηγητική Έκθεση είχε συντάξει ο καθηγητής Γ. Ζώρας. Πρβλ. τις κρίσεις αυτής της εργασίας.

³ Περίληψη της εργασίας αυτής ανακοινώθηκε στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, στα πλαίσια των διαλέξεων της *Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας*, την 16^η Μαΐου 1949.

Λ. Πολίτης, *Ελληνικά*, τ. 13 (1954), 402-403. – Τ. Γριτσόπουλος, *Αρχαίον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 18 (1953), 375-383 (μεταξύ άλλων αναφέρονται: «Ο συγγραφεύς (...) γνώστης της ρουμανικής γλώσσας, ιστορίας και φιλολογίας (...) συνδυάζει όσα ουδείς άλλος προσόντα προς επιτυχή έρευναν τοιούτου θέματος»).

5. «*Αι συντεχνίαι των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατίαν*», *Επετηρίς του Μεσαιωνικού Αρχαίου της Ακαδημίας Αθηνών*, τ. 3 (1950), 167-172.

Με αφορμή το βιβλίο της Ελ. Βουραζέλη «*Αι εν Θράκη συντεχνίαι των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατίαν*» (Θεσσαλονίκη 1950), γίνεται λόγος για τις ελληνικές «κομπανίες» στη Ρουμανία και παρατίθεται εκτενής σχετική βιβλιογραφία.

6. «*Ελληνικαί επιδράσεις επί την δημόδη ρουμανικήν λογοτεχνίαν*», *Επετηρίς του Μεσαιωνικού Αρχαίου της Ακαδημίας Αθηνών*, τ. 4 (1952), 49-57.

Στην εργασία αυτή ερευνώνται για πρώτη φορά η επίδραση της *Ερωφίλης* στη λαϊκή ρουμανική διασκευή του *Ερωτοκρίτου* και η σχέση του τελευταίου προς το ρουμανικό λαϊκό μυθιστόρημα *Φίλεως και Ανθούσα*, το οποίο, όπως αποδεικνύει, στερείται της ωραιότητας του πρωτοτύπου του.

Κρίση: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 46 (1953), 204.

7. «*Αι πηγαί του "Ερωτοκρίτου" και ο "Νέος Ερωτόκριτος"*», *Ελληνική Δημιουργία*, Αθήνα, έτος Ε' (1952), τ. 9, τχ. 104, 677-680.

Ο σ. μετά την ανάλυση των βασικών πηγών του *Ερωτοκρίτου* (το γαλλικό ιπποτικό μυθιστόρημα *Paris et Vienne*, τα λαϊκά παραμύθια, κ.ά.) και την εμφαντική αναφορά του στη θαυμαστή ικανότητα του Κορνάρου να αφομοιώνει ξένα στοιχεία, να αναδημιουργεί το πρότυπο και να του προσδίδει ελληνικό χρώμα και ψυχή, εξετάζει λεπτομερώς τον *Νέον Ερωτόκριτον* του Διονυσίου Φωτεινού. Αφού παραθέτει τους λόγους που οδήγησαν τον Δ. Φ. σ' αυτήν την ενέργειά του, ερευνά για πρώτη φορά την επίδραση που άσκησαν στη μεν διασκευή η μεταβολή του γλωσσικού ύφους του πρωτοτύπου, στη δε, νεαρή τότε, ρουμανική ποίηση των αδελφών Αλέκου και Γιάννου Βακαρέσι και Αντωνίου Πανν τα παρεμβληθέντα (στη διασκευή) φαναριώτικα στιχοπλόκια. Ενδιαφέρον παραμένει το συμπέρασμα του σ. ότι η «γλωσσική εξαλλαγή» του Δ. Φ., «εκτρωματική» (ο χαρακτηρισμός δικός μας) εν σχέσει προς το ύφος του πρωτοτύπου, άρεσε στους Ρουμάνους, γι' αυτό και μεταφράστηκε στη γλώσσα τους από τους Αντ. Πανν και Θ. Ηλιάδη.

8. «Μιχαήλ ο “Γενναίος” και τα δημοτικά περί αυτού άσματα Ελλήνων και Βουλγάρων», *Λαογραφία*, τ. 14 (1952), 53-70.⁴

Ο σ. καταρχάς τοποθετεί την προσωπικότητα του Μιχαήλ του «Γενναίου» μέσα στα ιστορικά πλαίσια του 16^{ου} αι. Εν συνεχεία μελετώνται τα δημώδη άσματα Ελλήνων και Βουλγάρων, τα οποία απαθανάτισαν τον ηρωϊκό ηγεμόνα και τους απελευθερωτικούς του αγώνες εναντίον των Τούρκων περί το 1600. Εκτός των μέχρι τώρα γνωστών ελληνικών παραλλαγών του τραγουδιού, παρουσιάζονται δυο ακόμα άγνωστες παραλλαγές απ' την ιδιωτική συλλογή του σ., ερευνώνται συγκριτικά όλες στα γενικά και στα επιμέρους ζητήματα, ορίζεται ο πιθανός χρόνος και τόπος δημιουργίας του τραγουδιού, ακολουθεί σύγκριση του τραγουδιού με τα αντίστοιχα βουλγαρικά και τέλος εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα από επιστημονική και εθνική άποψη⁵ (πρβλ. εργασία με αριθμ. 12).
Κρίσεις: H. Hepding, *Hessische Blätter für Volkskunde*, Bd. XLIV (1953), 174. – F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 46 (1953), 204. – K. Ρωμαίος, *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 18 (1953), 365-374.

9. «Η “Ερωφίλη” και η ρουμανική διασκευή του “Ερωτοκρίτου”», *Ελληνική Δημιουργία*, Αθήνα, έτ. Γ' (1953), τόμ. 12^{ος}, τχ. 131, 85-87.

Η *Ερωφίλη*, γνωστή στη Ρουμανία από τις πολλές ενετικές εκδόσεις της (1637, 1676, 1746, 1772, 1804, 1820), αλλά και χωρίς ουδεμία χειρόγραφη ή έντυπη μετάφρασή της στην εν λόγω χώρα, ασκεί την επίδρασή της στον V. Várnav (πιθανώς Ρουμάνο, ίσως ελληνικής καταγωγής εκρουμανισμένο, ονόματι Βαρνάβα, γνώστη πάντως της κρητικής λογοτεχνίας) στη διασκευή του *Ερωτοκρίτου* που επιχειρεί τη β' δεκαετία του 19^{ου} αι. Για πρώτη φορά εξετάζονται και καταδεικνύονται με αντιπαράβολή των κειμένων οι επιδράσεις του έργου του Χορτάτζη στη ρουμανική διασκευή του *Ερωτοκρίτου*.

10. «Η “Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης” εν Ρουμανία», *Αθηνά*, τ. 57 (1953), 25-44.

Μετά από μια σύντομη εισαγωγή για τους σκοπούς και τους παράγοντες της γενέσεως της βυζαντινής εικονογραφίας, επισημαίνονται οι λόγοι της υπάρξεως πολλών χειρογράφων της «Ερμηνείας» και ερευνώνται οι μεταφράσεις της στη ρουμανική γλώσσα και οι επιδράσεις που άσκησε στην αγιογραφία και Λαογραφία του ρουμανικού λαού.

Κρίση: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 47 (1954), 262.

⁴ Αν και η μελέτη αφορά κυρίως στα δημοτικά τραγούδια των Βουλγάρων για τον Μιχαήλ, τη συμπεριλάβαμε στην εργασία μας, αφού ο Μιχαήλ υπήρξε για τους Ρουμάνους εθνικός ήρωας, ο οποίος προσπάθησε να καταλύσει την τουρκική κυριαρχία και να ενώσει τις τρεις χώρες της πατρίδας του, και ως εκ τούτου, οι αναφορές του σ. στη ζωή και τη δράση του στη Ρουμανία είναι άπαικτες. (Η μελέτη αυτή ανακοινώθηκε υπό μορφήν διαλέξεως στην αίθουσα της *Εταιρείας Φίλων του Λαού*, στα πλαίσια των διαλέξεων της *Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, την 7^η Απριλίου 1953).

⁵ Αμέσως μετά την εργασία αυτή θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ακόμη μία που εκδόθηκε από τον σ. την ίδια χρονολογία (1952): «Τα δημοτικά άσματα της θλιμμένης τρυγόνας», που δημοσιεύτηκε στην *Επετηρίδα του Λαογραφικού Αρχαίου* της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 7 (1953), 45-56. Όμως την παραλείπουμε γιατί τα «λαογραφικά παράλληλα» που αναφέρει για τις ρουμανικές παραλλαγές του τραγουδιού (την *amarâta turturea*) περιορίζονται μόνο σε λίγες γραμμές, στη σελ. 49.

11. «**Αι λαογραφικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν**», *Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ*, τ. 18 (1953), 193-205.

Στο (μικρότερο, ἐν σχέσει πρὸς τὸ δεύτερο) πρῶτο μέρος τῆς μελέτης ὁ σ. καθορίζει «ὡς ἐθνικὸ χαρακτηριστικόν» τῆς ρουμανικῆς Λαογραφίας τὶς *ντόινες*, τὰ δημῶδη δηλ. αγροτικὰ καὶ ποιμενικὰ τραγούδια, καὶ τὰ *στριγκάτουρι*, τὰ αυτοσχέδια δίστιχα ποὺ τραγουδοῦν κατὰ τὸν ομαδικὸ χορὸ *hora* (ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ *χορός*). Στὸ δεύτερο μέρος πραγματεύεται ἐν συντομίᾳ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν στὴ Ρουμανία, ἀπὸ τὴν ἐναρξή τους μέχρι τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου.

Ανάλυση: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 48 (1955), 197.

Κρίσις: M(aria) M(arinescu) - H(îmu), *Revista de Folclor*, ἔτος III, Nr. 4, București 1953, 172-173 (μεταξὺ ἄλλων γράφει: «Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ χρῆσιμο καὶ τεμηριωμένο ἐγχειρίδιο γιὰ τοὺς γείτονές μας Ἑλλήνες σχετικὰ με τὴ ρουμανικὴ Λαογραφία»).

12. «**Τὸ ἱστορικὸν ἄσμα Μιχαήλ τοῦ «Γενναίου»**», *Λαογραφία*, τ. 15 (1953-54), 371-373.

Αναίρεση τῆς κριτικῆς τοῦ Κ. Ρωμαίου, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ *Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ*, τ. 15 (1953), 365-374, καὶ ἀφοροῦσε στὴ μελέτῃ τοῦ σ. : «Μιχαήλ ὁ «Γενναῖος» καὶ τὰ δημοτικὰ περὶ αὐτοῦ ἄσματα Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων (Βλ. ἐργασία με ἀριθμ. 8).

Κρίσις: H. Hepding, *Hessische Blätter für Volkskunde*, τ. 46 (1955), 150. – F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 48 (1955), 195.

13. «**Ἑλληνο-ρουμανικά (Απάντησις εἰς τὸν κ. Λίνον Πολίτην)**», *Ἀθηνά*, τ. 59 (1955), 59-72.

Απάντηση σὲ παρατηρήσεις τοῦ καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Λίνου Πολίτη, ποὺ δημοσιεύθηκαν στὰ *Ἑλληνικά*, τ. 13 (1954), 402-403, σχετικὰ με τὴ μελέτῃ τοῦ σ. : «Τὰ ἐλληνικὰ δημῶδη βιβλία καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ» (βλ. τὸν ἀριθμὸ 4). Στὴν ἀπάντησιν - μελέτῃ αὕτῃ δημοσιεύεται καὶ μίᾳ ἐργασίᾳ τοῦ γιὰ τὸν Ἰωάννη Ἀβράμιο τὸν Κρήτα.⁶

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. 16 (1953), 34-35.

14. «**Ἡ Ἀγία Παρασκευὴ εἰς τὸν βίον τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ**», *Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Αρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 9-10 (1958), 65-104.

Ἐξετάζεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας ἡ θέση καὶ ἡ λατρεία τριῶν ὑπὸ τὸ ἴδιο ὄνομα ἀγίων στὴν Ορθόδοξην Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, τὰ συναξάρια τους, οἱ λαϊκὲς περὶ δρακοντοκτονίας παραδόσεις τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς εορτάζουσας στίς 26 Ἰουλίου, καὶ οἱ λαϊκὲς παραδόσεις ποὺ τὴν θέλουν προστάτιδα κατὰ τῶν οφθαλμικῶν νόσων ἀλλὰ καὶ τιμωρὸ τῶν γυναικῶν ποὺ ἐργάζονται τὴν Παρασκευὴ τῆς ἐβδομάδας. Ἐν συνεχείᾳ παρατίθενται δοξασίες καὶ παροιμίαι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ σχετικὲς με τὴν ἁγίαν καὶ τὶς θαυματουργικὰς τῆς ιδιότητες, ἡ θέση τῆς στὴ λαϊκὴ λατρεία τῶν Ἑλλήνων καὶ τέλος οἱ ἀντίστοιχες παραδόσεις καὶ οἱ δοξασίες τοῦ

⁶ Ο Α. Πολίτης δὲν διατύπωσε καμμιά ἀντιπαρατήρησιν.

ρουμανικού λαού. Στα συμπεράσματά του ο σ. τονίζει την εξέχουσα θέση που καταλαμβάνει η αγία στη λαϊκή λατρεία και τη μυθολογία των δύο λαών και κρίνει ότι οι μεταφράσεις ελληνικών εκκλησιαστικών βιβλίων στα ρουμανικά συνέβαλαν πολύ στην εκεί ενίσχυση της λατρείας της.

Κρίσεις: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 52 (1959), 175. - E. Seemann, *Zeitschrift für Volkskunde*, τ. 56 (1960), Heft 1, 137-138 (χαρακτηρίζει την εργασία «σημαντική για την ελληνική και ρουμανική Λαογραφία»). - Στεφ. Ήμελλος, εφημ. *Κυριαδικόν Φως*, φ. 130 (Μάιος 1960), 5.

15. «Νεοελληνικά σημειώματα», *Αθηνά* 62 (1958), 17-32.

Η εργασία πραγματεύεται τέσσερα θέματα, τα οποία ο σ. συμπληρώνει με νέα στοιχεία ή αναιρεί σχετικές απόψεις άλλων ερευνητών. Το πρώτο αφορά στη μετάφραση του γνωστού έργου *El Criticon* (του Ισπανού πεζογράφου Balthazar Gracián Y Morales, 1584-1658) στην ελληνική γλώσσα από τον Διονύσιο Φωτεινό το 1818, η οποία όμως δεν διασώζεται ή δεν ανευρέθηκε ακόμη. Διασώθηκε όμως άλλη παλιότερη μετάφραση (του 1754) στην ελληνική, η οποία κατά πάσαν πιθανότητα πρέπει να αποδοθεί στον μεταφραστή των κωμωδιών του Μολιέρου στα ελληνικά Ιω. Ράλλη. Από αυτήν μεταφράστηκε και στη ρουμανική από κάποιον ανώνυμο. Στο δεύτερο επαναλαμβάνει ότι ο αδελφός του Ρήγα ονομαζόταν *Κωστής* και όχι Νίκος όπως υπεστήριξε ο Γ. Τόζης. Στο τρίτο αποδεικνύει ότι το όνομα του Καταρτζή ήταν και Παναγιωτάκης, το *Φωτιάδης* προέρχεται από το πατρικό βαπτιστικό Φώτος, το *κλουτζάρης* (με το οποίο πολλές φορές υπογράφει) ήταν τίτλος και το *Καταρτζής* ήταν υστερογενές του επώνυμο που πήρε μετά το γάμο του (από τη γυναίκα του). Στο τέταρτο υποστηρίζει ότι δεν ήταν Κύπριος ο συνθέτης της *ρίμας του Σταυράκογλου*, επειδή αυτή έχει κάποιους κυπριακούς διαλεκτικούς τύπους, όπως υπεστήριξε ο Γ. Παπαχαρλάμπος, αλλά Φαναριώτης που έγραφε στο ιδίωμα της Κωνσταντινουπόλεως.

16. «“Χρονογράφος” του Δωροθέου Τα λαογραφικά». Διατριβή επί υφηγεσία, *Λαογραφία* τ. 18 (1959), 113-243 και τ. 19 (1960), 3-95.

Στη μελέτη αυτή εξετάζεται για πρώτη φορά συστηματικά από λαογραφική άποψη ο «Χρονογράφος» (το «*Βιβλίον ιστορικό*»), ο οποίος φέρεται υπό το όνομα του Δωροθέου, μητροπολίτου Μονεμβασίας. Στον πρόλογο ο σ. εξάγει το φρονηματιστικό περιεχόμενο του κειμένου για τους υπόδουλους Έλληνες, περιγράφει εν συντομία την κατάσταση στην οποία ευρίσκονται οι σχετικές μ' αυτό επιστημονικές έρευνες και διατυπώνει το διάγραμμα της μελέτης.

Ακολουθεί πολυσέλιδη εισαγωγή, χωρισμένη σε έξι κεφάλαια, στα οποία διερευνώνται τα χ/φα και οι εκδόσεις του *Χρονογράφου*, η πατρότητά του, ο *Χρονογράφος* του Ματθαίου Κιγάλα, οι μεταφράσεις του, η διάδοσή του εκτός Ελλάδος και η λαογραφική του σημασία. Εκτός των άλλων θεμάτων, συζητούνται όλες οι μέχρι τότε γνώμες για τον συγγραφέα του έργου και γίνεται αποδεκτό (με κάποιες επιφυλάξεις) το συμπέρασμα που είχε πρωτοδιατυπώσει ο Δημοσθ. Ρούσσο, ότι δηλ. πρόκειται για τον προαναφερθέντα Δωρόθεο.

Η ύλη της πραγματείας διαιρείται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο παρατίθενται τα κείμενα των παραδόσεων και των δοξασιών που αναφέρονται στην

Π. Διαθήκη (35 τον αριθμό) και ακολουθούν ερμηνευτικές σημειώσεις σε συσχετισμό με παλαιότερες και νεότερες παραδόσεις και δοξασίες από την ελληνική και τη βαλκανική Λαογραφία, και μάλιστα τη ρουμανική. Στα δύο επόμενα παρατίθενται οι αντίστοιχες παραδόσεις-δοξασίες που αφορούν στην ιστορία των αρχαίων λαών και στη βυζαντινή περίοδο. Οι δεύτερες καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο τμήμα (σσ. 22-65), αφ' ενός λόγω περισσότερης ύλης, αφ' ετέρου λόγω της ανάλυσης της ψυχωφελούς και διδακτικής τους σημασίας που είχαν στις ψυχές του υπόδουλου Ελληνισμού. Στο τέταρτο, τέλος, κεφάλαιο παρατίθενται και σχολιάζονται κατ' ειλογήν ειδήσεις σχετικές με όνειρα, οράματα, σεισμούς, θαύματα, διοσημίες και άλλα «περίεργα ακούσματα», στις οποίες ο σ. επιφέρει αξιόλογους υπομνηματισμούς και ερμηνείες.

Στον επίλογο συγκεντρώνονται τα συμπεράσματα της έρευνας, από την οποία καταδεικνύεται η στενή σχέση του *Χρονογράφου* με παλαιότερα βυζαντινά κείμενα, η προέλευση πολλών παραδόσεων (από τα απόκρυφα κείμενα, τα συναξάρια, την ταλμουδική φιλολογία, κ.λπ.) και η σχέση τους με νεότερες δοξασίες των βαλκανικών λαών. Η συγκριτική εξέταση με τα «βαλκανικά παράλληλα» που διατρέχει όλη την εργασία διαφωτίζει ενίοτε σκοτεινά και ανεξαιρέτως σημεία επαφής των βαλκανικών λαών, οι οποίοι γνώρισαν τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά ελληνικά κείμενα είτε απ' ευθείας είτε μέσω μεταφράσεων.

Κρίσεις: Γ. Μέγας, *Πλάτων* 15 (1963), 397-401. Οι κρίσεις του τελειοτούν ως εξής: «... Ου μόνον τα εγκατεστημένα εν τω Χρονογράφω λαογραφικά στοιχεία ηρμήνευσεν, αναχθείς εις τας πηγάς, εξ ων ταύτα προέρχονται, αλλά και το όλον πρόβλημα του Χρονογράφου φιλολογικώς και ιστορικώς ηρεύνησε και κατέδειξε την αξίαν αυτού ως πηγής βασικής διά την γνώσιν του πνευματικού και ψυχικού βίου του ελληνικού και των άλλων εν τη χερσονήσω του Αίμου χριστιανικών λαών». — André Mirambel, *Revue des Études Grecques*, τ. 74 (No 349-350), Paris 1961, σσ. 350-351. — F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 54 (1961), 424. — J. Darrouzès, *Revue des Études Byzantines*, τ. 20, Paris 1962, 247. — A. Fochi, *Revista de Folclor*, anul 7, Nr. 1-2, București 1962, 171-172. Μεταξύ άλλων γράφει: «Η μελέτη αναφέρεται διεξοδικώς στη Λαογραφία μας και είναι αξία αμετάπρωτης προσοχής εν μέρους κάθε λαογράφου. Μνημονεύουμε εδώ το γεγονός ότι ο σ. χρησιμοποιεί πλουσιότατη ρουμανική βιβλιογραφία, που πιστοποιεί τη θεμελιώδη γνώση των πλέον ενδιαφερόντων έργων της Λαογραφίας μας». — Ε. Ζαχαριάδου, *Ελληνικά*, τ. 17 (1962), 435-446.⁷

17. «Γλωσσικαί και λαογραφικαί ειδήσεις εν τω “Ημερολογίω του Κωνσταντίνου Διοικητού”», στον τόμο *Εις μνήμην Κωνσταντίνου Ι. Αμάντου* (1874-1960), Αθήναι 1960, 147-166.

Με βάση το *Ημερολόγιον* του Έλληνα Κωνσταντίνου Διοικητού, γραμμένο στα ρουμανικά ως «*Istoria oştirii ce s'au făcut asupra Moreii la anul 7223*» που εκδόθηκε από τον N. Jorga το 1913 με τον τίτλο «*Cronica expediției Turcilor în Morea*» ο σ. καταγράφει τα απαντώντα σ' αυτό τοπωνύμια και τις λαογραφικές ειδήσεις, τις οποίες εκτενώς σχολιάζει. Πιο συγκεκριμένα το εν λόγω *Ημερολόγιον* είναι μια λεπτομερής έκθεση της εκστρατείας των Τούρκων προς ανάκτηση του Μοριά (1815) στην οποία είχε λάβει μέρος και το ρουμανικό υπό τον Κων/νο Διοικητή τμήμα. Οι λαογραφικές ειδήσεις που παραθέτει και ερμηνεύει είναι ένα τουρκικό έθιμο της Πόλης, μια περιγραφή του καλύμματος των Μανιατών, ένα

⁷ Στην βιβλιοκρισία της η Ε. Ζαχαριάδου διατυπώνει απόψεις διαφορετικές προς αυτές του Δ. Οικονομίδη, τις οποίες ο τελευταίος συζητά στο περιοδικό *Λαογραφία*, τ. 20 (1961), 648-651.

«αξιόκνουστον συμβάν» (πρόβατο με δυο κεφάλια), μια τουρκική και οκτώ ελληνικές λαϊκές παραδόσεις.

Ανάλυση: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 54 (1961), 425.

Παρουσίαση: Δ. Β. Βαγιακάκος, *Αθηνά* τ. 65 (1961), 360.

18. «Το δημώδες άσμα “Όνειρο της Παναγίας”», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών*, τ. 13-14 (των ετών 1960-61). Εν Αθήναις 1962, 35-51.

Ο σ. παραθέτει τρεις ελληνικές παραλλαγές του άσματος και το συγκρίνει με αντίστοιχο λαϊκό ρουμανικό με την ίδια υπόθεση (ανάλογες «έμμετρες διηγήσεις» τις χρησιμοποιούσαν οι Ρουμάνοι ως προσευχές), συζητά το ζήτημα της προελεύσεώς του και διατυπώνει την άποψη ότι πιθανότατα προήλθε από το ελληνικό πρωτότυπο, το οποίο δεν μπορεί να είναι άλλο από τα αδόμενα την Μ. Παρασκευή (ευρέως διαδεδομένα στον ελληνικό χώρο) «Το μοιρολόι του Χριστού», «Της σταύρωσης», «Ο θρήνος της Παναγίας».

19. «Ο Ρουμάνος λαογράφος Ovid Densusianu (1873-1938) και η Σχολή του», *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 27 (1962), 387-394.

Η εργασία παρουσιάζει στο ελληνικό λαογραφικό κοινό τη ζωή και το έργο του Ρουμάνου λαογράφου Οβιδίου Ντενσουσιάνου, του ανθρώπου που έθεσε μετά τον Χασντέου τις επιστημονικές βάσεις για τη μελέτη της Λαογραφίας στη χώρα του. Στο τέλος της εργασίας παραθέτει εκτενή βιβλιογραφία των εργασιών του και των μαθητών της «σχολής» του C. Brailoiu, I. Candrea, I. Diaconu, T. Papahagi και D. Sandru.

20. «Yello dans les traditions des peuples hellénique et roumain», *Λαογραφία*, τ. 22 (1965), 328-334.⁸

Ανακοίνωση στο Δ' Διεθνές Συνέδριο περί Λαϊκών Διηγήσεων. Πρβλ. εργασία με αριθμ. 23.

21. «Ο Μέγας Αλέξανδρος εις την ρουμανικήν λαϊκήν παράδοσιν», *Αρχείον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 32 (1966), 5-21.

Εξετάζεται η παρουσία του Μ. Αλεξάνδρου στις δημώδεις παραδόσεις, τις δοξασίες, τα άσματα, τους εξορκισμούς, τις παροιμίες, την αγιογραφία και την ονοματολογία του ρουμανικού λαού. Επίσης γίνεται λόγος για την επίδραση που άσκησε στη λόγια φιλολογία της χώρας η γνωστή και πολυεικεδομένη περί του Μακεδόνα μυθιστορία (πρβλ. εργασία με αριθμ. 29).

⁸ Ανάμεσα σ' αυτήν την εργασία και την προηγούμενη παρεμβάλλεται (χρονολογικά) μία από τις πλέον σημαντικές εργασίες του συγγραφέα: «Όνομα και ονοματοθεσία εις τας δοξασίας και συνηθείας του ελληνικού λαού», *Λαογραφία* τ. 20 (1962-63), 446-542, στην οποία συσχετισμός ελληνικών περιπτώσεων με ανάλογες ρουμανικές καταγράφεται μόνο στη σελ. 491. Γι' αυτό και δεν την συμπεριλάβαμε στον κατάλογό μας.

22. «Ιερεμίας ο Κακαβέλας εν τη προφορική παραδόσει του ελληνικού λαού»,
Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, τ. Γ' (1975), 249-257.

Παρουσιάζονται ευτράπελες λαϊκές διηγήσεις οι οποίες έχουν θέμα τους τον Ρεθύμνιο λόγιο ιερομόναχο του 17^{ου} αι. Ιερεμία Κακαβέλα, δάσκαλο (στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και σε μαθήματα φιλοσοφίας) του επιφανούς ιστορικού και γεωγράφου ηγεμόνα της Μολδαβίας Δ. Καντεμίρ (1673-1723). Οι διηγήσεις αυτές (μια από την Απείρανθο Νάξου) εξαίρουν την ευφυΐα του ανδρός, την πνευματική του ευστροφία αλλά και τις αδυναμίες του, απηχούν δηλ. σχεδόν επακριβώς την ιστορική του προσωπικότητα. Στο β' μέρος της εργασίας παρατίθενται στοιχεία από τη ζωή και το (σημαντικό) συγγραφικό έργο του λογίου, αφού ήταν συγγραφέας δογματικών έργων, εγχειριδίου Λογικής, μεταφραστής της Θείας Λειτουργίας στη ρουμανική και άλλων ξενόγλωσσων έργων.

23. «Η Γελλώ εις την ελληνικήν και ρουμανικήν λαογραφίαν», *Λαογραφία*, τ. 30 (1975-76), 246-278.

Στη μονογραφία αυτή εξετάζονται συγκριτικά οι περί Γελλούς παραδόσεις και εξορισμοί του ελληνικού λαού με τις περί Αβεσίτισας, Βεσίτισας, Αβεζούχας ή Σάμικας (θηλυκών δαιμονίων αντίστοιχων της Γελλούς) ανάλογες του ρουμανικού. Με αφορμή δε την πεπλανημένη άποψη του Bogdan Petriceicu Hasdeu ότι τα κείμενα κάποιων ρουμανικών παραδόσεων είναι βογομιλικής προελεύσεως ο σ. παραθέτει «πολιτισμικά ανάλογα» από τη Λαογραφία των Εβραίων και κάνει μακριά αναφορά στην αντίστοιχη εβραϊκή *Alilith* (τη βασίλισσα των πνευμάτων της νύχτας), αλλά και στην *Alil* των Ελλήνων της Καππαδοκίας, *Alilat* των Αράβων, *Gallo* των Βαβυλωνίων, κ.ά.

24. «La ballade du mariage du soleil dans la poésie populaire du sud-est européen», *Actes du IIe Congrès international des études du sud-est Europe*, τ. 5 (1978), 617-622.

Θέμα της ανακοίνωσης αυτής είναι η μελέτη της παραλογής «Γάμος του ήλιου», που απαντά στη λαϊκή ποίηση του ελληνικού, του βουλγαρικού και του ρουμανικού λαού. Με τις ρουμανικές και βουλγαρικές παραλλαγές του τραγουδιού ασχολήθηκε συγκριτικά ο Ρουμάνος καθηγητής Γκεόργκε Βράμπιε, στο βιβλίο του *Balada populară romîna* (București 1966, 173-192).⁹

Η παρούσα ανακοίνωση αποσκοπεί να συμπληρώσει τα γραφέντα από τον προηγούμενο ερευνητή με τη συνεξέταση και του ελληνικού τραγουδιού. Η ελληνική παραλογή προέρχεται από την Ήπειρο και τραγουδιέται στις γαμήλιες τελετές. Σε καμμιά παραλλαγή του ελληνικού τραγουδιού δεν αναφέρεται συγγένεια μεταξύ ήλιου και σελήνης, εν αντιθέσει προς τη ρουμανική όπου έχουμε γάμο μεταξύ δύο αδελφών (το μοτίβο εξ άλλου της σελήνης ως αδελφής και συζύγου του ήλιου βρίσκεται στις μυθολογίες διαφόρων αρχαίων λαών).

⁹ Στον πρόλογό του ο Ρουμάνος καθηγητής αναφέρει ότι κατά την εκπόνηση αυτής της εργασίας του βρήκε στην μεν Ελλάδα αρωγό τον καθηγητή Δ. Οικονομίδη, στη δε Βουλγαρία τον Hristo Vakarelski.

Η βουλγαρική παραλογή έχει έντονο παραμυθιακό περιεχόμενο και συνδέεται με το λατρευτικό έθιμο της *αιώρας* κατά την εορτή του αγ. Γεωργίου και με τα κάλαντα των Χριστουγέννων. Χαρακτηριστική είναι η συντομία του ελληνικού τραγουδιού (μόνον 10-12 το πολύ στίχοι) και ο πλούτος των ποιητικών του εικόνων που συμβολίζουν το γάμο των μελλονύμφων.

25. «Η εθνολογία των Βαλκανίων», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', έκδοση Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 1997, 7-21.¹⁰

Εξετάζεται η εθνολογική σύσταση της πλέον ποικιλόμορφης από άποψη «εθνικών ποικιλιών» περιοχής της Ευρώπης στη μακρόσυρτή της διαδρομή από αρχαιολάτρευτων χρόνων μέχρι σήμερα, με πληθώρα αναφορών σε ποικίλες ιστορικές πηγές. Ειδική είναι η ανάλυση του σ. που αφορά στη Β. Ήπειρο, στις σλαβικές εποικήσεις, στα Σιόπια, στην Ανατ. Ρουμेलία, στους Πομάκους και στη λεγόμενη «σλαβομακεδονική συνείδηση».

26. «Βαλκανική "ενότητα"», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 22-33.

Η κοινή εν πολλοίς ιστορική πορεία των βαλκανικών λαών είχε ως αποτέλεσμα τον βάσιμο λόγο, τον οποίο αποδέχεται ο σ., ότι μπορούμε να κάνουμε λόγο για κοινό λαϊκό βαλκανικό πολιτισμό (στην ποίηση, τη μουσική, την αρχιτεκτονική, την εθιμική ζωή, στον υλικό και πνευματικό βίο γενικά). Υποστηρίζει όμως ότι οι λαοί έχουν και σημαντικές διαφορές, που χαρακτηρίζουν τις ψυχικές τους ιδιομορφίες και τις εθνικές τους δημιουργικές δυνάμεις και θέτει προς διερεύνηση το θέμα «πώς συνετελέσθη η βαλκανική πολιτιστική ενότητα» (με συγκριτική έρευνα της συμβολής κάθε λαού σ' αυτήν, χωρίς προκαταλήψεις και ιδεολογήματα). Ο ίδιος, ως παράδειγμα, επισημαίνει τις εθνικές ιδιομορφίες μέσω της συγκριτικής εξέτασης των «μνημείων του λόγου» και μάλιστα των θεματικών και επεισοδιακών στοιχείων ανάμεσα στο βουλγαρικό έπος του Μ. Κράλιεβιτς και στα ελληνικά ακριτικά τραγούδια. Οι διαφορές αυτές ίσως είναι περισσότερες των ομοιοτήτων, γι' αυτό και η λέξη «ενότητα» τίθεται μέσα σε εισαγωγικά.

27. «Βαλκανική γλωσσική "ενότητα"», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 34-49.¹¹

Παρουσιάζονται σχετικές γλωσσολογικές θεωρίες περί βαλκανικής γλωσσικής ενότητας και περί γλωσσικής κοινότητας, με ή χωρίς εισαγωγικά στους όρους. Ο σ. θέτει ως βασικό του θέμα για την περαιτέρω έρευνα του ζητήματος τη μελέτη των αμοιβαίων γλωσσικών επιδράσεων στη Βαλκανική και τονίζει δια μακρών την προσφορά της ελληνικής γλώσσας στο γλωσσικό πολιτισμό και τις εθνικές φιλολογίες των άλλων βαλκανικών χωρών από τα βυζαντινά χρόνια μέχρι και το συμβατικό όριο του 1821.

¹⁰ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 29 Μαρτίου – 6 Απριλίου 1993.

¹¹ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 11 έως 17 Μαΐου 1993.

28. «Έλληνες και Βαλκάνιου», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 50-74.¹²

Συμπλήρωμα των τριών προηγούμενων εργασιών. Αναλύεται η μακροχρόνια και ευεργετική επίδραση του βυζαντινού και νεότερου Ελληνισμού στους λαούς της Ν. Α. Ευρώπης, αλλά και οι μετά την αφύπνιση των εθνοτήτων και τα άλλα σοβινιστικά κινήματα «επεκτατικές ιμπεριαλιστικές βλέψεις» των βαλκανικών χωρών εις βάρος της Ελλάδας (σσ. 72-74).

29. «Ρουμανικά παραδόσεις περί του Μεγάλου Αλεξάνδρου», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 136-149.¹³

Πρβλ. εργασία με αριθμ. 21.

30. «Απόκριφα και λαϊκά κείμενα», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 150-162 και ειδικότερα οι σελ. 159-162 (η κίνησή τους στη Ρουμανία).¹⁴

Ένα κατ' εξοχήν λαογραφικό θέμα, με πολλά μέχρι σήμερα κενά στην έρευνα, παρ' όλο που τα «καιρειακά» αυτά κείμενα ήταν επί αιώνες τα πλέον αγαπητά αναγνώσματα σ' όλον τον βαλκανικό (τουλάχιστον) χώρο. Ορίζεται η έννοια του «απόκριφου», παρουσιάζονται λεπτομερώς τα κατά την Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση απόκριφα κείμενα, εξετάζεται δια μακρών, πάντοτε μέσα στην ιστορική συγκυρία των εποχών, η διάδοση συγκεκριμένων τέτοιων διηγήσεων και παραδόσεων στη Βουλγαρία, τη Σερβία και τη Ρουμανία, και γίνεται λεπτομερής αναφορά στα αποκριφιστικά αυτά χειρόγραφα (περιγραφή, εκδόσεις, τύχη τους, επιστημονική τους μελέτη κ.λπ.).

31. «Οι "Χαϊντούιοι" των Βαλκανίων», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 192-206, κυρίως 194-196 (η ρουμανική περίπτωση).¹⁵

Η ιστορική πορεία και εξέλιξη του κλεφταρματολισμού στα Βαλκάνια, της *χαϊντουτιάς*, από τον 14^ο-15^ο αι. κ.ε. Επισημαίνονται τα κοινά χαρακτηριστικά των επιμέρους εθνικών «κινήματων», ο «κοινωνικός» και πατριωτικός τους χαρακτήρας, αλλά και οι διαφορές τους, ειπεφρασμένες κυρίως μέσα από τα αντίστοιχα δημοτικά τραγούδια. Ο σ. επιχειρεί μορφολογική και ποιητική ανάλυση των τραγουδιών, εξετάζει τις τυχόν επιδράσεις τους από τα ακριτικά και κάνει εκτενή αναφορά σε γνωστούς «εθνικούς ήρωες», όπως τον Γρούια του Νοβák για τους Ρουμάνους, τον Μάριο Κράλιεβιτς για τους Βουλγάρους (καίτοι είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι ήταν Σέρβος), τον Μιχαήλ τον Γενναίο και τον ανώνυμο Έλληνα κλεφταρματολό (πρβλ. εργασία με αριθμ. 35)

¹² Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 9 έως 28 Νοεμβρίου 1995.

¹³ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 29 Σεπτεμβρίου - 5 Οκτωβρίου 1993.

¹⁴ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 31 Ιανουαρίου - 7 Φεβρουαρίου 1996.

¹⁵ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 24-30 Μαρτίου 1995.

32. «**Βογομιλισμός και λαϊκά παραδόσεις**», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Α', ό.π., 207-224, κυρίως 216-217 και *passim*.¹⁶

Η άνθιση, η ιστορική εξέλιξη και η εξάπλωση της αίρεσης των Βογομίλων στις χώρες των Βαλκανίων είναι το θέμα αυτής της εργασίας. Μετά από μια σύντομη αναδρομή στις αντίστοιχες δοξασίες των οποίων απότοκος και συνεχιστής τυγχάνει η αίρεση, ο σ. αναλύει την οντολογική, κοσμολογική και δογματική της θεωρία, τις «φιλοσοφικές» της απόψεις και εξετάζει τις επιβιώσεις της στις *κοσμογονικές* και στις *δυστικές* παραδόσεις του ελληνικού λαού.

33. «**Η παραλογή "του νεκρού αδελφού"**», στο βιβλίο του *Από τα δημοτικά μας τραγούδια*, τ. Α', εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 1997, 9-79.¹⁷

Το φιλολογικο-λαογραφικό αυτό μελέτημα χωρίζεται σε έξι μεγάλες ενότητες. Στην πρώτη παρουσιάζονται οι ελληνικές παραλλαγές του τραγουδιού, στη δεύτερη οι της Ν. Α. Ευρώπης, στην τρίτη η μέχρι τώρα έρευνα της παραλόγης, στην τέταρτη η σχέση της με παραδόσεις και τραγούδια της Ευρώπης και ειδικότερα με το ποίημα *Λεωνόρα* του G. Bürger, στην πέμπτη διερευνάται η προέλευση του μύθου του τραγουδιού και στην τελευταία παρατίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας. Τις ρουμανικές παραλλαγές του (που μας ενδιαφέρουν εδώ) εξετάζει ο σ. στην β' ενότητα, μετά τις αλβανικές, σερβικές και βουλγαρικές. Τις διακρίνει σε *βόρειες* και *νότιες* (γεωγραφική δηλ. η διάκριση, οι δεύτερες συγγενέστερες προς τις αντίστοιχες ελληνικές) και μελετά επί μέρους θέματά τους. Η κόρη π.χ. ονομάζεται ως επί το πλείστον *Βόικα*, *Βοϊκίτσα*, *Βοκίτσα* (δηλ. *Ευδοκία*, *Βδοκιά*), *Λένα*, κ.ά., η κινητήρια δύναμη του ποιήματος είναι η *κατάρρα της μάνας* και η εκπλήρωση της υπόσχεσης του *Κωσταντή* (έτσι κι εδώ ο μικρός αδελφός) και η δραματική διήγηση στη συνέχεια της είναι σχεδόν όμοια με την ελληνική. Εν συνεχεία συγκρίνονται οι μακροσκελείς, μέχρι και 300 στίχους, ρουμανικές παραλλαγές με τις ελληνικές και διατυπώνεται το συμπέρασμα ότι οι πρώτες παρουσιάζουν περιττές προσθήκες, πλεονασμούς και ειδυλλιακό ύφος και ότι κοιτίδα δημιουργίας του τραγουδιού πρέπει να είναι η βυζαντινή Μ. Ασία.

34. «**Η θυσία εις οικοδομήματα (το τραγούδι "του γεφυριού της Άρτας")**», στο βιβλίο του *Από τα δημοτικά μας τραγούδια...*, ό.π., 80-203.¹⁸

Η εκτενέστατη αυτή μονογραφία χωρίζεται σε πέντε ενότητες. Στην πρώτη ο σ. εξετάζει δείγματα δεισιδαιμόνων δοξασιών και παραδόσεων περί θυσιών κατά τη θεμελίωση οικοδομημάτων. Στη δεύτερη παραθέτει τις παραλλαγές του τραγουδιού στους βαλκανικούς λαούς, στην τρίτη τα στοιχεία και τα επεισόδιά του στους διάφορους λαούς, στην τέταρτη παραθέτει και κρίνει τις ανάλογες συγκριτικές εργασίες άλλων ερευνητών και στην τελευταία συγκεφαλαιώνει τα

¹⁶ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 29 Δεκεμβρίου 1995 έως 10 Ιανουαρίου 1996.

¹⁷ Πρώτη δημοσίευση περιοδ. *Αθηνά*, τ. 79 (1984), 81-136.

¹⁸ Πρώτη δημοσίευση στον 45ο τόμο της *Επετηρίδος Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* (1981-82), 43-132.

πορίσματα του. Οι περισσότερες ρουμανικές παραλλαγές (155 κ.ε.), το λεγόμενο *τραγούδι του Μαστρομανόλη*, συνδέονται με την οικοδόμηση της μονής του Arges, κατ' αντιστοιχία προς το γεφύρι της Άρτας των περισσότερων ελληνικών περιπτώσεων. Ο σ. εξετάζει τις παραλλαγές, κάποια μοτίβα και θέματά τους και αναιρεί σχετικές με το άσμα απόψεις Ρουμάνων ερευνητών.

35. «**Το κίνημα των κλεφτών και τα κλέφτικα τραγούδια εις την Νοτιοανατολικήν Ευρώπην**», στο βιβλίο του *Από τα δημοτικά μας τραγούδια...*, ό.π., 204-226.¹⁹

Πρβλ. εργασία με αριθμ. 31.

36. «**Συγκριτική έρευνα βαλκανικών δημοτικών τραγουδιών**», στο βιβλίο του *Από τα δημοτικά μας τραγούδια*, ό.π., 227-271.²⁰

Το μελέτημα αυτό είναι συμβολή στη συστηματική έρευνα των δημοτικών τραγουδιών της Βαλκανικής. Εξετάζονται συγκριτικά θέματα και μοτίβα, όπως ο ανθρωπομορφισμός της φύσης στα τραγούδια, συγκρίνονται (θεματολογικά, μορφολογικά, ως προς τα εκφραστικά μέσα, τα μέτρα, κ.λπ.) γαμήλια, αγεργικά, μοιρολόγια, κλέφτικα, τραγούδια αγάπης, ελληνικά και σερβικά κυρίως, κ.ά. και εξάγεται το συμπέρασμα πως υπάρχει κοινότητα σε πολλά ζητήματα, οι δε διαφορές οφείλονται σε φυλετικούς, ιστορικούς, κοινωνικούς και εθνικούς λόγους. Τη δική μας εργασία ενδιαφέρουν περισσότερο η παράθεση από το σ. όλων των μέχρι τώρα εργασιών που είδαν το φως της δημοσιότητας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (ελληνικές, σερβικές, βουλγαρικές και ρουμανικές), η βιβλιογραφική ενημέρωση περί μεταφρασμένων στην ελληνική σερβικών τραγουδιών (14 τον αριθμό από τον Ν. Θωμμαζαίο, 15 από τον Κουμανούδη και 1 από τον Κ. Πασαγιάννη), περί μελετών για τη σερβική ποίηση (σ. 235), περί γερμανικών μεταφράσεων σερβικών και βουλγαρικών τραγουδιών, περί εκδόσεων αλβανικών και ρουμανικών τραγουδιών (σ. 235-236).

37. «**Η οικοδομία των Βαλκανίων**», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Β', έκδοση Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 1998, 7-21.²¹

Η γενική εικόνα της οικοδομίας στην Αλβανία και τη Βουλγαρία κυρίως, με λίγες αναφορές στη Ρουμανία, αλλά περισσότερες στη συμβολή των Ελλήνων στην εξέλιξή της. Η μελέτη βασίζεται στις προσωπικές εμπειρίες του σ. από τη Ρουμανία, την περιοχή του Βιδινίου της Β. Βουλγαρίας, από τις λαογραφικές του έρευνες στην Ήπειρο (σε Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες για την αλβανική κατοικία) και στην ξένη βιβλιογραφία. Επισημαίνεται η ομοιογένεια στη χρήση των ίδιων περίπου υλικών, στην ίδια περίπου κατασκευαστική τεχνική, στα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά της βαλκανικής αρχιτεκτονικής.

¹⁹ Πρώτη δημοσίευση στον τόμο *Επίσημοι λόγοι* του Πανεπιστημίου Αθηνών, του έτους 1972-73, σσ. 357-375.

²⁰ Πρώτη δημοσίευση στο εν λόγω βιβλίο.

²¹ Πρώτη δημοσίευση στην εφημ. *Εστία*, 24 Νοεμβρίου έως 2 Δεκεμβρίου 1993.

38. «Πότε και πώς έγιναν γνωστά εν Δυτική Ευρώπη τα δημοτικά τραγούδια των Βαλκανικών λαών». Ανατύπωσης εκ του 50^{ου} (1999-2000) τόμου της *Επετηρίδος της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*. Εν Αθήναις 2001, 297-315.

Οι «περιπέτειες» της διαδόσεως των ελληνικών, αλβανικών, σερβικών (ήταν από τα πρώτα που έγιναν γνωστά εκτός της χώρας τους), βουλγαρικών, και ρουμανικών τραγουδιών στη Δ. Ευρώπη. Τα τελευταία μετέφρασε στα γαλλικά και εξέδωσε στο Παρίσι περί το 1855 ο από Ελληνίδα μητέρα Vasile Alecsandri με τον τίτλο «Ballades et chants populaires de la Roumanie», με εισαγωγή του Α. Ubicini. Στα αγγλικά μεταφράστηκαν το 1856 από τον Η. Stanley και στα γερμανικά από τον W. von Kotzebue το 1857.

2. ΑΡΘΡΑ

39. «Ελληνικές χριστουγεννιάτικες παραδόσεις», εφημ. *Έθνος* Βουκουρεστίου, έτος 28^{ον}, φ. 4031 (25. 12. 1939), 2.

40. «Το τραγούδι του νεκρού αδελφού. Ναξιακή παραλλαγή», εφημ. *Έθνος* Βουκουρεστίου, έτος 29^{ον}, φ. 4052 (17. 4. 1940), 2.

41. «Έλληνας - Γραικός - Ρωμιός», εφημ. *Τρεις* Βουκουρεστίου, έτος 75^{ον}, περίοδ. Β', φ. 99 (12. 4. 1940), 1-2.

42. «*Nicolae Cartoian*», *Λαογραφία*, τ. 21 (1963-64), 579-584.

Νεκρολογία για τα 20 χρόνια από το θάνατο του Ν. Καρτοζάν (1883-1944), του επιφανούς Ρουμάνου επιστήμονα, ο οποίος συνέδεσε την πλούσια επιστημονική του παραγωγή με ελληνικού ενδιαφέροντος φιλολογικά ζητήματα, όπως «Ο Ερωτόκριτος και η άγνωστη πηγή του», «Η Φυλλάδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου», «Τα δημώδη βιβλία κατά την εποχή της σλαβικής και ελληνικής επιδράσεως στη ρουμανική γραμματεία», κ.ά. Το πολύπλευρο έργο του (επιστημονικό και εκπαιδευτικό) αναγνωρίστηκε όχι μόνο στη χώρα του, αλλά διεθνώς: το 1929 π.χ. έγινε Αντεπιστέλλον Μέλος της ρουμανικής Ακαδημίας στη Φιλολογική Τάξη, το ίδιο έτος μέλος της αμερικανικής Μεσαιωνικής Ακαδημίας του Harvard, το 1930 καθηγητής του Παν/μίου του Βουκουρεστίου, το 1941 τακτικό μέλος της ρουμανικής Ακαδημίας κ.ά. τιμητικές διακρίσεις. Υπήρξε ο πρώτος καθηγητής της παλαιάς ρουμανικής φιλολογίας, γνώριζε εις βάθος τις σχέσεις της με τις μεσαιωνικές φιλολογίες της Δύσης και έδιδε μεγάλη σημασία στις βυζαντινές και σλαβικές επιδράσεις στα πνευματικά δημιουργήματα του ρουμανικού κόσμου. Στο τέλος της νεκρολογίας (αλλά και ενδιάμεσως) παρατίθεται κατάλογος που περιέχει μεγάλο μέρος από το φιλολογικό και λαογραφικό ενδιαφέροντος επιστημονικό του έργο.

43. «*Το Α' Διεθνές Συνέδριον Σπουδών της Βαλκανικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Λαογραφία-Εθνολογία)*», *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 486-488. - *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 32 (1966), 443-449. - «*Το Β' Διεθνές Συνέδριον Σπουδών της Βαλκανικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*», *Λαογραφία*, τ. 31 (1978), 350-358.

Σύντομες εκτιμήσεις για τις κυριότερες από τις ποικίλου περιεχομένου και πολυπληθείς επιστημονικές ανακοινώσεις του εν λόγω Συνεδρίου της Σόφιας (26 Αυγούστου - 1 Σεπτεμβρίου 1966) από τον σ., ο οποίος παρακολούθησε τις εργασίες του ως εκπρόσωπος του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και ως εισηγητής του θέματος «*Τα μοιρολόγια του ελληνικού λαού εν συγκρίσει με τα μοιρολόγια των βαλκανικών γειτόνων*». Οι άλλες ελληνικές συμμετοχές ήταν της Άλκης Κυριακίδου («*Το σχέδιον του πετεινού εις τα λαϊκά κεντήματα των Βαλκανίων*»), του Γ. Σπυριδάκη («*Η παράδοση του αγίου Κασσιανού και η διάδοσις αυτής εις τον σλαβικόν κόσμον*»), του Δ. Λουκάτου («*Δεισιδαίμονες προφυλάξεις επί ελληνικών υφαντών*») και του Ά. Πουλιανού («*Περί της ανθρωπολογικής συνθέσεως των λαών μεταξύ Δουνάβεως και Αιγαίου*»). Οι εργασίες του Συνεδρίου περιελάμβαναν θέματα για τα κοινά προβλήματα στη Λαογραφία των Βαλκανίων, τα επαναστατικά κινήματα των χαιντούκων, τις λαϊκές παραδόσεις, το παραμύθι, την εθνολογική σύσταση των λαών της χερσονήσου, τα αγροτικά έθιμα, την ενδυμασία, την υφαντική και τα κεντήματα, τον επαγγελματικό βίο, κ.ά.

Από τους πέντε συνολικά τόμους των *Πρακτικών του Β' Διεθνούς Συνεδρίου Σπουδών της Βαλκανικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης* (Αθήνα, 7-13 Μαΐου 1970) ο σ. παρουσιάζει μόνον τους περιέχοντες λαογραφικές και εθνολογικές ανακοινώσεις 4^ο και 5^ο τόμους. Οι ενδιαφέρουσες θεματολογίες τους είναι οι εξής: (α) οι αλληπάλληλες ελληνικές κληρονομίες εντός των βαλκανικών γλωσσών, (β) ο σχηματισμός των φιλολογικών γλωσσών στις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, (γ) ο ανθρωπισμός στη Ν.Α. Ευρώπη, (δ) κοινά χαρακτηριστικά της επικής φιλολογίας στους βαλκανικούς λαούς και (ε) ο ρομαντισμός στις φιλολογίες των λαών της Ν.Α. Ευρώπης. Οι ανακοινώσεις ήταν πάμπολλες, ενδιαφέρουσες, η δε ελληνική συμμετοχή αξιόλογη.

44. «*D. Caracostea (1879-1964)*», *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 492-494.

Η ζωή και το επιστημονικό έργο του ελληνικής καταγωγής (από Έλληνες Κουτσοβλάχους) καθηγητή της Ιστορίας της Νεότερης ρουμανικής Φιλολογίας και της Λαογραφίας στο πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου, ιδρυτή και Διευθυντή του Ινστιτούτου των παραπάνω επιστημών και μέλους της Ακαδημίας της χώρας του Δ. Καρακόστεα. Αξιοπρόσεκτες οι παρατηρήσεις του σ. για τον χαταπόνητο (όπως τον αποκαλεί) ερευνητή: «... εμβάθυνε και εις την καλλιτεχνικήν μορφήν των δημιουργημάτων της τέχνης (...) Διά της αισθητικής αναλύσεως ούτος συνεπλήρωνε πολλάκις, ό,τι άφησαν κενόν αι άλλαι μεθοδικαί επεξεργασίαι (...). Με ιδίαν πρωτοβουλίαν έθεσε τας βάσεις της εκδόσεως ενός *Corpus Carminum Romaniae*. (...). Εκ των άλλων λαογραφικών εργασιών ενδιαφέρουσα και από ελληνικής πλευράς είναι η μελέτη του διά το τραγούδι του «νεκρού αδελφού»...».

3. ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

45. Anton Pann, *Cîntece de lume transcrise din psaltică in notația modernă, cu un studiu introductiv de Gh. Ciobanu*. [București, χ.χ.]..., editura de Stat pentru literatură și artă, 366 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 16 (1956), 292-297.

Κρίση: M(aria) M(arinescu) – H(imu), *Rivista de Folclor*, έτος III, Nr. 4, București 1958, 173-174.

46. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul III, București 1954, 207 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 21 (1956), 310-312.

47. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul IV, București 1955, 603 σελίδες και άλλες τρεις (3) χωρίς αριθμηση, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 22 (1957), 414-415.

48. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul V, τχ. 1-2, București 1956, 665 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 22 (1957), 416-417.

49. Gh. Vrabie, *Calatoria fratelui mort sau motivul Lenore in folclorul sud-est european*. București 1957 (Extras din Culegerea «Limba și Literatura», vol. III, 257-294, με 5 πίνακες και 2 χάρτες), στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 17 (1957-58), 333-342 και 1 χάρτη.

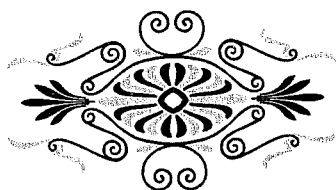
Κρίσεις: F. Dölger, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 52 (1959), 150-151. - H. Hepding, *Hessische Blätter für Volkskunde*, τ. 49-50 (1959), 32. - E. Seemann, *Zeitschrift für Volkskunde*, τ. 55 (1959), 324-325. Χαρακτηρίζει τη βιβλιοκρισία ως «διαίτερη για μας αξία» και αναφέρει μεταξύ άλλων τα εξής: «Ο Οικονομίδης αναφέρει ότι η μπαλλάντα αυτή απαντά και σε περιοχή όπου ομιλείται η γερμανική γλώσσα. Έπειτα διατυπώνει ορισμένες θέσεις κατά των απόψεων του Βράμπιε, τις οποίες ο Ρουμάνος ερευνητής θα μετέβαλε, λέγει, αν γνώριζε ότι υπάρχουν 260 παραλλαγές του τραγουδιού στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών... Η βιβλιοκρισία είναι ένα εκπληκτικό παράδειγμα ότι σε μονογραφίες για δημοτικά τραγούδια δεν αρκεί να μένει κανείς ευχαριστημένος μόνο από μια ελλογή τεκμηρίων, αλλά να συμβουλευεται το υπάρχον πλούσιο υλικό, που επιτυγχάνεται με διεθνή φυσικά συνεργασία». - M(aria) M(arinescu) - H(imu), *Rivista de Folclor*, έτος IV, București 1959, αριθ. 2, 112.

50. «Μιχαήλ Φωτεινοπούλου, *Νομικόν Πρόχειρον (Βουκουρέστιον 1765) το πρώτον εκδιδόμενον εκ χειρογράφου κώδικος του κρατικού Αρχείου του Ιαίου υπό Παν. Ι. Ζέπου*, Αθήναι 1959, ιβ' + 310 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 17 (1957-58), 670-678.

51. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul VI, τχ. 1-2 και 3-4, București 1957, 717 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 24 (1959), 399-407.

52. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul VII, τχ. 1-4, București 1958, 552 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 25 (1960), 314-316.
53. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul VIII, τχ. 3-4, București 1959, 431-742 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 25 (1960), 319-320.
54. Tiberiu Alexandru, *Instrumentele musicale ale poporului Român...* București 1956, 388 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 18 (1959), 585-591.
55. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul VIII, τχ. 1-2, București 1959, 421 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 27 (1962), 395-396.
56. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul IX, τχ. 1-4, București 1960, 802 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 27 (1962), 396-397.
57. *Revista de Folclor*, an. I-IV (1956-1961), στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 20 (1962), 637-644.
58. *Arta populară din Valea Jiului...*, (București 1963), 589 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 21 (1963-64), 636-640.
59. *Studii și Cercetari de Istorie Literară și Folclor*, anul XII, București 1963, 802 σελίδες, στο περιοδ. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 30 (1964), 449.
60. I. Chițimia și D. Simonescu, *Cărțile populare în literatura românească*, τ. I – II, București 1963, 454 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 509-512.
61. *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1957 și 1958*, Cluj (1958), τ. I, II, III 333, 381 και 494 σελίδες αντίστοιχως, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 512-520.
62. *Le Musée Ethnographique de la Transilvanie à Cluj*. Text e de Valeriu Butura, Bucarest, 1966, 29 σελίδες + εικ. 64, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 24 (1966), 520-522.
63. R. Vulcănescu, *Ethnologie juridică*, București 1970, 340 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 27 (1971), 383-385.

64. R. Vulcănescu, *Măștile populare*, București 1970, 346 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 27 (1971), 385-388.
65. A. Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*. București 1964, 1106 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 27 (1971), 389-392.
66. G. Vrabie, *Balada populară. Româna*. București 1966, 546 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 27 (1971), 392-394.
67. I. Urban Jarnik και A. Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal...*, București 1968, 968 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 27 (1971), 395.
68. I. Chițimia, *Folcloristi și folcloristică românească*. București 1968, 408 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 27 (1971), 395-397.
69. *Folclor Literar*, vol. I., Timisoara 1967, 488 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 28 (1972), 433-437.
70. Ov. Bîrlea, *Metoda și cercetare a folclorului...*, București 1969, 326 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 29 (1974), 428-431.
71. I. Muslea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*. București 1970, 634 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 29 (1974), 431-432.
72. Gh. Vrabie, *Folclorul, obiect-principii-metodă*. București 1970, 556 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 30 (1975-76), 400-406.
73. A. Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*. București 1975, 270 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 30 (1975-76), 406-418.
74. A. Fochi, *Recherches de folklore sud-est européen*, Bucarest 1972, 340 σελίδες, στο περιοδ. *Λαογραφία*, τ. 32 (1982), 453-461.

II. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

1. ΜΕΛΕΤΕΣ

75. *Ο ποιητής και κωμειδολιογράφος Δημήτριος Κόκκος (1856-1891)*. Τύποις «Ελλάδος», Βουκουρέστιον 1939.

76. «*Nicodim Aghioritul*», *Biserica Ortodoxa Româna*, București, έτος LIX (1941), 51-69.

Κρίσις: Ermis Mudopol, *Altarul*, București, anul II, Nr. 9-10, 4. – A. C(amariano), *Balkanica*, τ. VII, 1, Bucarest 1944, 287. – Εφημ. Έθνος Βουκουρεστίου, φ. 4100 (25. 3. 1941), 3.

77. «*Die Frage der griechischen Linguistik in den rumänischen Fürstentümern*», *Balkanica*, VI, Bucarest 1943, 366-380.

Η μελέτη αυτή γράφτηκε για να καταστήσει γνωστή στους ξένους μελετητές μια αξιόλογη πνευματική κίνηση που παρουσιάζεται στη Ρουμανία στις συζητήσεις των εκεί Ελλήνων λογίων, που σχετίζονται με την ελληνική γλώσσα (το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα), πριν εκδηλωθεί το κίνημα του Υψηλάντη στις Παραδουνάβειες Ηγεμονίες. Οι συζητήσεις αυτές ήταν έντονες, οι διστάμενες απόψεις αγεφύρωτες, ώστε κατέληξαν ακόμη και σε χειροδικία κατά του διδασκάλου του Γένους Νεοφύτου Δούκα, με δράστες κάποιους μαθητές της Ακαδημίας του Βουκουρεστίου, οπαδούς του Βενιαμίν του Λεσβίου.

78. «*Ioan Avramie*», *Biserica Ortodoxa Româna*, București, έτος LXII (1944), Nr. 4-6.²²

Κρίση: Ariadna Camariano, *Balkanica*, τ. VII, 1, Bucarest 1944, 290.

79. *Costis Palamas*. București 1945, σσ. 16.

Έπειτα από σύντομη βιογραφία του Παλαμά στη ρουμανική γλώσσα από τον σ. παρουσιάζεται η μετάφραση στη ρουμανική του «Θανάτου του παλληκαριού» από την Ελληνίδα διδάκτορα του παν/μίου Βουκουρεστίου Μαρία Μαρινέσκου-Χύμου, δημοσιευμένη στην εφημερίδα «Νέα Ελλάς» το 1945. Από τα ποιήματα του Παλαμά δημοσιεύονται έξι. Ακολουθεί δισέλιδη βιβλιογραφία για τον ποιητή.

80. «*Από την ιστορίαν του Ελληνισμού της Ρωσσίας. (Ένα άγνωστο γράμμα)*». Εφημ. *Νέα Ελλάς* Βουκουρεστίου, περιόδ. Β', έτος 2^ο, φ. 52 (28. 10. 1945), 1. – φ. 53 (4. 11. 1945), 2. – φ. 55 (18. 11. 1945), 1. – φ. 56 (25. 11. 1945), 2.

81. *Dionisie Solomos*. București 1946, 46 σελίδες.

Σε σύντομο πρόλογο ο σ. αναφέρει ότι με τη μελέτη του αυτή έχει την πρόθεση να παρουσιάσει στο ρουμανικό κοινό τον εθνικό Νεοέλληνα ποιητή, ξεκινώντας

²² Πρβλ. εργασία με αριθμ. 88.

από την πεποίθηση ότι το αποτελεσματικότερο μέσο επαφής των βαλκανικών λαών είναι η αμοιβαία γνωριμία τους στο πολιτιστικό - πνευματικό επίπεδο. Ακολουθούν ένα καλαίσθητο πορτραίτο του Σολωμού φιλοτεχνημένο από τον Έλληνα ζωγράφο του Βουκουρεστίου Δ. Νικολαΐδη, τα βιοεργογραφικά του ποιητή (σσ. 5-36) και οι μεταφράσεις σε έμμετρη ρουμανική γλώσσα των εξής ποιημάτων του από τους καθηγητές St. Bezdechi, Dim. Cutava και το Ρουμάνο ποιητή Argintescu Amza: *Η μέρα της Λαμπρής, Ωδή στη σελήνη, Η ξανθούλα, Καταστροφή των Ψαρών*, τέσσερις στροφές από τον *Ύμνον εις την ελευθερίαν, Επίγραμμα, Ο θάνατος της ορφανής*, δυο αποσπάσματα από τους *Ελεύθερους πολιορκημένους* κ.ά.

Η μελέτη κλείνει με επίλογο του σ. όπου κάνει λόγο για τους περισσότερους ξένους που γνωρίζουν και θαυμάζουν την αρχαία και βυζαντινή Ελλάδα, αλλά αγνοούν τη νεότερη. Όμως, συνεχίζει, στους τελευταίους αιώνες το ελληνικό πνεύμα έκαμε την εμφάνισή του σ' ολόκληρη την Ευρώπη ακόμα και με ξένα ονόματα. Αναφέρει παραδειγματικά τον André Chénier, έναν από τους πιο γνωστούς ποιητές του γαλλικού νεοκλασικισμού, που είχε Ελληνίδα μητέρα (τη Λομάκη από την Κύπρο), τη Διαμαντίνα Σπαθή (μητέρα του Ούγου Φώσκολου), τον Jean Moreas (Παπαδιαμαντόπουλο), την κοντέσα de Noailles (μεγάλη Γαλλίδα ποιήτρια) που καταγόταν από την οικογένεια του Κων/νου Μουσούρη, μεταφραστή της *Θείας Κωμωδίας*, τον Θεοτοκόπουλο - El Greco, τον Αντώνιο Βασιλάκη (με το γνωστό όνομα Aliense, μεγάλο αναγεννησιακό ζωγράφο, γεννημένο στη Μήλο) κ.ά. Η εργασία ολοκληρώνεται με τις επιδράσεις των γεγονότων του 1821 στα πνεύματα ενός Γκαίτε, ενός Λαμαρτίνου, ενός Βύρωνα, ενός Ουγκώ κ.ά. και καταλήγει στον Διονύσιο Σολωμό.

Κρίσεις: Elly, στην εφημ. *Grecia Libera* Βουκουρεστίου, έτος Α', φ. 11 (17. 3. 1946), 3-4. - Εφημ. *Νέα Ελλάς* Βουκουρεστίου, περίοδ. Β', έτος 2^ο, φ. 73 (31. 3. 1946), 3.

82. «Δημοσθένης Ρούσσος ο Θράξ (1869-1938)», *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 15 (1948-49), 225-261.

Παρουσιάζεται η ζωή, η δράση και κυρίως η επιστημονική προσφορά του Δημοσθένους Ρούσσου, καθηγητή του παν/μίου Βουκουρεστίου, αντεπιστέλλοντος μέλους της ρουμανικής Ακαδημίας και της Ακαδημίας Αθηνών, ενός από τους εξαιρετικούς εκείνους άνδρες που μεταλαμπάδευσαν στη Ρουμανία ιδίως από τα τέλη του 17^{ου} αι. μέχρι σήμερα τον ελληνικό πολιτισμό. Ο σ. με την αναλυτική παρουσίαση του έργου του λογίου (σελ. 229-239 και 248-260) αποδεικνύει ότι η συστηματοποίηση των βυζαντινών και νεοελληνικών σπουδών στην εν λόγω χώρα ταυτίζεται με το όνομα του διαπρεπούς αυτού Έλληνα, ο οποίος επιπλέον κατόρθωσε με το επιστημονικό του κύρος να ανασκευάσει πλάνες και σοβινιστικές ακρότητες και να συντελέσει στη δημιουργία ενός θετικού φιλελληνισμού στις τάξεις των λογίων της Ρουμανίας, μέσα σ' ένα διόλου κατάλληλο ιδεολογικό περιβάλλον.

Αναλύσεις: F. D(ölger), *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 45 (1952), 139. - *Bulletin analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XI (1950), 124-125.

83. «Κωνσταντίνος Στεφάνου Καράτζαλης», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Β', (1949), τ. 3, τχ. 22, 32-36.

Η εργασία παρουσιάζει νέα στοιχεία για τη ζωή και τη δράση του Κ. Στ. Καράτζαλη (Caragiale, 1815-1877), σημαντικού πρωτεργάτη της Εθνικής Ρουμανικής Σκηνης, άξιου συνεχιστή του έργου του Κ. Κυριακού Αριστία και σπουδαίου θεατρικού πρωταγωνιστή.

84. «Ιστορία του εν Βουκουρεστίω ελληνικού θεάτρου», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Β', (1949), τ. 3, τχ. 32, 893-898. - τχ. 33, 984-989. - τ. 4, τχ. 34, 51-55.

Η ιστορία του ελληνικού θεάτρου του Βουκουρεστίου από τις πρώτες παραστάσεις του σ' ένα πρόχειρο οίκημα, το 1917, υπό τη διεύθυνση της Ραλλούς Καρατζά, μέχρι το 1821. Το πρώτο μέρος της εργασίας αναφέρεται στην «προδρομική» φάση του θεάτρου και έπεται η ιστορία της ίδρυσής του στην αίθουσα της «Ερυθράς Κρήνης», την οποία και περιγράφει (σσ. 897-898). Παρουσιάζεται η νέα οργανωτική δομή του, μετά την αποχώρηση της Ραλλούς, και γίνεται λεπτομερής αναφορά στις παραστάσεις του. Από τα έργα που «ανεβαίνουν» στη σκηνή του ξεχωρίζουν τα έργα των Βολταίρου, Αλφιέρι, Ιακ. Ρίζου-Νερούλου. Οι τραγωδίες των δύο πρώτων, εκπροσώπων της επαναστατικής και φιλελεύθερης δραματικής ποιήσεως της εποχής τους, επέδρασαν στην ψυχοσύνθεση του ελληνορουμανικού κοινού εκείνες τις ημέρες της προπαρασκευής για την επανάσταση. Το θέατρο αυτό χαρακτηρίστηκε λοιπόν ευλόγως «σχολή πατριωτισμού» (πρβλ. εργασίες με αριθμ. 87, 92, 93, 97).

85. «Ο Ρήγας Φεραίος εν Βλαχία», *Αθηνά*, τ. 53 (1949), 130-146.

Νέες, άγνωστες και αποκαλυπτικές πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Εθνομάρτυρα Ρήγα στη Βλαχία από το 1786 μέχρι το αποφασιστικό του ταξίδι προς την Βιέννη το 1796 μάς παρέχει η εργασία αυτή. Δίνει στιγμές από την προσωπική ζωή του Ρ. Φ., την εθνική του δράση στη Βλαχία, την εκδοτική του δραστηριότητα, την εμβάθυνσή του στα μηνύματα της Γαλλικής Επανάστασης και διαφωτίζει περισσότερο το κλίμα των ημερών στα «προμηνύματα» της ελληνικής επανάστασης. Στο β' μέρος της εργασίας ο σ. σκιαγραφεί τους φίλους και συναγωνιστές του Βλάχους και Έλληνες, τους «συνδέσμους» διά των οποίων ο Ρήγας θα διέδιδε τα επαναστατικά του σχέδια στα Βαλκάνια.

Κρίσεις: Εφημ. *Ναξιακόν Μέλλον*, περίοδος Β', φ. 48 (5. 12. 1949), 2. - Λ. Βρανούσης, *Ελληνική βιβλιογραφία*, έτος Γ', Αθήναι, Μάιος-Ιούλιος 1949, τχ. 4-6, 76-77. Γράφει μεταξύ άλλων: «... Η πλούσια ρουμανική βιβλιογραφία για πρόσωπα και πράγματα της Φαναριώτικης περιόδου ενδιαφέρει άμεσα την νεοελληνική έρευνα και γι' αυτό πρέπει να ευγνωμονούμε τον κ. Δ. Οικονομίδη, που ανέλαβε, ακούραστος, να μας γνωρίση συστηματικά το άγνωστο ιστορικό υλικό της και τα νεώτερα πορίσματα των ρουμανικών ερευνών που συνδέονται με τον Ελληνισμό και τη δράση του στις Παραδουνάβειες Ηγεμονίες...» (σελ. 76).

86. «*Les écoles grecques en Roumanie jusqu' à 1821*», *L' Hellénisme Contemporain*, Athènes, 2ème série, έτος 3 (1949), αριθμ. 2, 160-168. - αριθμ. 3, 274-287. - έτος 4 (1950), αριθμ. 3, 245-259.

Ο σ. παρουσιάζει τα προγράμματα και τις μεθόδους εκπαίδευσης, τους καθηγητές και τους διακεκριμένους μαθητές που αποφοίτησαν από τα σχολεία της Βλαχίας, της Μολδαβίας, του Βουκουρεστίου και του Ιασίου κυρίως κατά τη Φαναριωτική περίοδο (1709-1821). Προηγείται μια σύντομη εισαγωγή στην προ του 1709 κατάσταση. Στο τέλος της εργασίας ανακεφαλαιώνει με την παρουσίαση του συνολικού πνευματικού έργου των Φαναριωτών και των σχολείων τους και καταδεικνύει έτσι τη σημαντική προσφορά της ελληνικής εκπαίδευσης στην πολιτιστική διαμόρφωση του ρουμανικού λαού.

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XI (1950), 124.

87. «*Ο Κωνσταντίνος Κυριακός Αριστίας μέχρι της αφίξεώς του εις τας Αθήνας*», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Γ' (1950), τ. 5, τχ. 46, 43-46. - τχ. 47, 143-145. - τχ. 50, 382-384. - τχ. 51, 466-467.

Τη ζωή και τη δράση του Κωνσταντίνου Κυριακού Αριστία (1800-1880) μέχρι της καθόδου του στην Αθήνα (1840), μαζί με τον μαθητή του Ιω. Κουρή, εξετάζει αυτή η εργασία, με νέα δεδομένα από την έρευνα του σ. στο Βουκουρέστι την περίοδο 1938-1940. Παρουσιάζει την εθνική δράση του Κ. Κ. Α. στο κίνημα του Υψηλάντη, την παραμονή του στις αυλές των ηγεμόνων Καρατζά και Σούτσου, τη μετάβασή του στην Ιταλία και την Κέρκυρα, και κυρίως τη δράση του στο Βουκουρέστι ως μέλους της *Φιλαρμονικής Εταιρείας* και του *Εθνικού Ρουμανικού Θεάτρου*. Κύρια χαρακτηριστικά αυτής της τελευταίας περιόδου ήταν ο τιτάνιος αγώνας του να δημιουργήσει εκ του μηδενός ελληνικό θέατρο και δραματολόγιο στη Ρουμανία, να εμπνεύσει στο λαό της την αγάπη προς το δράμα και το «παιδαγωγόν» θέατρο, μέσα σ' ένα αντιθεατρικό περιβάλλον, με έξωθεν παρεμβάσεις, με συκοφαντίες, κακίες και μικροπρέπειες εναντίον του, κ.λπ. (πρβλ. εργασία με αριθμ. 92).

Ανάλυση: Δ. Πολίτης, *Ελληνικά*, τ. 13 (1954), 459.

88. «*Ιωάννης Αβράμιος ο Κρης*», *Αθηνά*, τ. 54 (1951), 59-93.

Η πραγματεία αυτή είναι ο βίος, η πολιτική και θρησκευτική δράση και το συγγραφικό έργο του Ιω. Αβράμιου του Κρητός, ενός από το πλήθος των λογίων ανδρών, ιερωμένων κυρίως (μοναχών, ηγουμένων, μητροπολιτών, πατριαρχών), οι οποίοι ειλήθησαν από τους ηγεμόνες της Ρουμανίας, κυρίως από τον 17^ο αι. κ.ε., ή ήλθαν διωκόμενοι από την τουρκική τυραννία, για να συμβάλουν στην πνευματική άνοδο του ρουμανικού λαού και στην ενδυνάμωση του ορθοδόξου χριστιανικού στοιχείου. Το πνευματικό έργο του δεν ήταν μόνο κηρυγματικό· μετετύπωσε, διόρθωσε, μετέφρασε, αντέγραψε ως επί το πλείστον κοινωφελή θρησκευτικά βιβλία, αλλά και άλλα (π.χ. με γνωμικά φιλοσόφων), ή ειδικά η μετάφραση του *Πολιτικού Θεάτρου*, στο οποίο παρουσιάζει (με συμβουλές περί του

«ορθώς πράττειν») την ιδανική μορφή του ηγεμόνα. Στο τέλος της εργασίας ο σ. παραθέτει (σσ. 82-93) μία από τις διδαχές του θρησκευτικού ανδρός.²³

Κρίσεις: Α. Πολίτης, *Ελληνικά*, τ. 13 (1954), 428-429. - *Bulletin analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XI (1950), 75-76. - Ι. Ράμφορ, *Θεολογία*, τ. 21 (1950), τχ. Δ', 652. - Φ. Μπουμπουλίδης, *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Δ' (1951), τ. 8, τχ. 86, 351.

89. «Λάμπρος Φωτιάδης», *Επετηρίς του Μεσαιωνικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών*, τ. Γ', Αθήναι 1951, 106-140.

Μονογραφία περί του μεγάλου «δασκάλου του Γένους» Λ. Φ., του ανδρός με την πολύ σημαντική συμβολή στην πνευματική πρόοδο Ελλήνων και Ρουμάνων και στην προετοιμασία των πρώτων για την απόκτηση της ελευθερίας τους. Η ύλη της εκτενούς αυτής εργασίας χωρίζεται σε οκτώ κεφάλαια. Τα απαριθμούμε όπως ακριβώς αναφέρονται από τον σ. : α. *καταγωγή, οικογένεια, σπουδαί* (107-112), β. *ἀριξίς εις Βλαχίαν, σχέσεις αυτού, μισθός* (112-118), γ. *οι συνεργάται αυτού* (118-120), δ. *θάνατος* (120-121), ε. *το κτήριον της ηγεμονικής Ακαδημίας Βουκουρεστίου και ο Λ. Φωτιάδης ως διδάσκαλος* (121-123), στ. *η νέα μέθοδος διδασκαλίας των κλασσικών* (124-125),²⁴ ζ. *οι αξιολογότεροι των μαθητών αυτού* (126-137), η. *ο Λ. Φωτιάδης και το γλωσσικόν ζήτημα* (137-139, οι αντιλήψεις του για το «γλωσσικό» και οι διαφορές του με τον Δ. Καταρτζή) και θ. *το συγγραφικόν αυτού έργον*.

Ανάλυσις: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XII (1951), 44. - Α. Πολίτης, *Ελληνικά*, τ. 13 (1954), 431.

Κρίσεις: Γ. Σαραλής, γυμνασιάρχης, εφημ. *Ηπειρωτικόν Μέλλον*, Αθήναι 6 Μαρτίου 1952, 1. - Η Αριάδνη Καμαριανού στο βιβλίο της *Les Academies princieres de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Thessaloniki 1974, γράφει στη σελ. 450: «D. Economidis a écrit la meilleure étude sur Photiadés».

90. «Μεταφράσεις έργων του Καρκαβίτσα και άλλων εις την ρουμανικήν γλώσσαν», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Δ' (1951), τόμ. 8^{ος}, τχ. 82, 24-26.

Πρόκειται για μια εργασία-συμβολή στην ανάδειξη της μεγάλης προσφοράς των μεταφραστών V. Costopol (Β. Κωστόπουλου) και Αντ. Μυστακίδη, οι οποίοι γνώρισαν στο λόγιο ρουμανικό κοινό (ειδικότερα ο δεύτερος) πάμπολλα έργα νεοελλήνων λογοτεχνών (Αθάνα, Βικέλα, Παλαμά, Νιρβάνα, Παπαντωνίου, Λαπαθιώτη, Καζαντζάκη, κ.ά.), και του Καρκαβίτσα. Συγκεκριμένα ο V. Costopol μετέφρασε διηγήματα από *Τα λόγια της πλώρης* και το *Η Δύναμη της θάλασσας*, ο δε Μυστακίδης τα «Κρυφός καιρός» και «Τα δύο σκέλεθρα» από τις *Παλιές Αγάπες*.

Ανάλυση: Α. Πολίτης, *Ελληνικά*, τ. 13 (1954), σ. 465.

²³ Πρβλ. εργασία με αριθ. 78. Πρόκειται για ίδια περίπου εργασία γραμμένη από τον σ. στη ρουμανική γλώσσα.

²⁴ Καταπολέμησε τη μέθοδο της λεγόμενης «ψυχαγωγίας» και εισήγαγε τη μονολεκτική ερμηνευτική μέθοδο, χωρίς να περιοριστεί στη λεξιλογική και συντακτική ανάλυση των αρχαίων ελληνικών και λατινικών κειμένων· προχώρησε και στην πραγματολογική τους εξέταση.

91. «Το εν Μολδοβλαχία νομικόν έργον του Αθανασίου Χριστοπούλου», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Ε' (1952), τ. 9^{ος}, τχ. 100, 425-430.

Στην εργασία αυτή ο σ. πραγματεύεται την προσφορά του Αθ. Χρ. στη δημιουργία του Νομοθετικού Κώδικα της Ρουμανίας. Ο Αθ. Χρ., με σπουδές ιατρικής, φιλοσοφίας και νομικής, δικαστής στις πρωτεύουσες των Παρίστιων ηγεμονιών της Μολδοβλαχίας, είχε την ευκαιρία να γνωρίσει εκ του σύννεγγυς την άθλια κατάσταση της δικαιοσύνης εξ αιτίας της ελλείψεως ενιαίας νομοθεσίας. Το 1816 ο Αλ. Μουρούζης ανέθεσε σ' αυτόν (και στον κλουτζιάρη Νέστορα) τη σύνταξη ενός πλήρους νομοθετικού κειμένου, το οποίο, απαλλαγμένο από αντιφάσεις, θα καταργούσε τις τρεις παλαιότερες νομικές συναγωγές και θα ήταν «δημοκρατικότερο». Ενδιαφέρον στοιχείο της εργασίας είναι η συγκριτική έρευνα του τελικού, του τυπωθέντος κώδικα (1818) με το αντίστοιχο προσχέδιο του Αθ. Χρ., από την οποία καταφαίνεται ότι η κατώτερη τάξη των αγροτών και των «κλακιάσδων» υποστηρίζονται περισσότερο στο προσχέδιο του Χριστόπουλου απ' ό,τι στο τελικό κείμενο. Ο σ. θεωρεί ότι το κείμενο του Αθ. Χρ. «έφθανεν ίσως μέχρις εντελούς καταργήσεως της δουλοπαροικίας, διότι (...) υποχρεώσεις μάλλον του "νοικοκύρη" ανεγνώριζε προς τον "κλακιάσιν" παρά αντιστρόφως» (σελ. 430). Στο τέλος της εργασίας παρουσιάζονται δι' ολίγων δύο ακόμη πολιτειολογικά του έργα, τα «Πολιτικά Παράλληλα» και τα «Πολιτικά Σοφίσματα».

92. «Από την ιστορίαν του Νεοελληνικού και Ρουμανικού Θεάτρου. Συμβολή εις τα περί του βίου και της δράσεως του Κωνσταντινουπολίτου Κωνσταντίνου Κυριακού - Αριστία (1800-1880)», *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 17 (1952), 147-196.

Η ζωή και η δράση του καθηγητή, ηθοποιού, συγγραφέα Κ. Κ. - Α. στην Βλαχία μέχρι το 1840, η απογοητευτική του εμπειρία στην Αθήνα (1840-49, στον αγώνα του να δημιουργήσει σοβαρό θέατρο, να ιδρύσει Φιλοδραματική Εταιρεία, να ανεβάσει θεατρικά έργα κ.ά. εξ αιτίας αντιδράσεων, συκοφαντιών, φθόνου), η συγκινητική επάνοδος του στη Ρουμανία, όπου συνεχίζει το έργο της θεατρικής (και όχι μόνο) μορφώσεως των Μολδοβλάχων, η εξέταση όλου του φιλολογικού του έργου και μια γενική αποτίμηση της προσφοράς του, είναι τα θέματα αυτής της εργασίας. (πρβλ. εργασία με αριθμ. 87).

Κρίση: Μ(aria) Μ(arinescu) - Η(imu), *Revista de Folclor*, anul III, Nr. 4, București 1958, 173. Μεταξύ άλλων τονίζει ότι «η πραγματεία στηρίζεται σε πλούσια ρουμανική και ελληνική βιβλιογραφία και σε στοιχεία που βρήκε ο σ. από τους απογόνους του Αριστία στο Βουκουρέστι».

93. «Η πρώτη εν Βουκουρεστίω ελληνική θεατρική παράσταση», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος Ε' (1952), τ. 10^{ος}, τχ. 112, 433-436.

Ο σ. αναίρει τις θέσεις όλων εκείνων οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η πρώτη ελληνική θεατρική παράσταση που δόθηκε στο Βουκουρέστι από Έλληνες μαθητές ήταν ο *Φωκίων* (η υπόθεσή του ανάγεται στο βίο του αρχαίου Αθηναίου στρατηγού) και ότι παραστάθηκε την 7^η Ιανουαρίου 1810. Ο σ. με επιχειρήματα αποδεικνύει ότι αυτός

ο ισχυρισμός ανήκει στη σφαίρα της μυθοπλασίας, πιθανολογεί όμως την πραγματοποίηση αυτής της παράστασης το 1820. Πρβλ. εργασίες με αριθμ. 97, 98.

94. «Πατριωτικά άσματα του Ρήγα Βελεστινλή και άλλων ποιητών εξ ανεκδότων χειρογράφων», *Ελληνική Δημιουργία*, έτος ΣΤ' (1953), τ. 11^{ος}, τχ. 123, 331-344.

Παρουσίαση από ένα χ/φο της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Ιεροσολύμων και ένα άλλο της Μ. Ionescu των *Πατριωτικών Ύμνων* του Εθνομάρτυρα και άλλων ποιημάτων των συντρόφων και μιμητών του, με κριτικές παρατηρήσεις και προτάσεις για τη μελλοντική έρευνά τους.

95. «Περί των εκ Σιατίστης ιατροφιλοσόφων Δημητρίου και Κωνσταντίνου Λουκά ή Καρακάσση και του Αλεξάνδρου Odobescu», στον τόμο *Γέρας Αντωνίου Κεραμοπούλλου*, Αθήναι 1953, 206-223.

Η εργασία έχει θέμα της τη ζωή και το έργο των ιατροφιλοσόφων Δημητρίου και Κων/νου Καρακάσση (πατέρα και γιου) και του ανηψιού του δευτέρου Αλεξ. Οντομπέσκου. Ο Δ. Καρακάσσης (1730-1804) γεννημένος στη Σιάτιστα σπούδασε ιατρική στη Βιέννη και λόγω της φήμης του ως «του μάλλον πρακτικού ιατρού» προσελήφθη ως Γενικός Δ/ντής στις υγειονομικές υπηρεσίες του Βουκουρεστίου και Δ/ντής του νοσοκομείου *Άγ. Παντελεήμων*. Πλήν του πρακτικού του έργου και της προσφοράς του στην υγεία του ρουμανικού λαού ο σ. αναφέρεται και στο συγγραφικό του έργο, που απαρτίζεται από δύο φιλοσοφικά βιβλία-δοκίμια. Την ίδια περίπου πορεία είχε και ο γιος του Κωνσταντίνος (1773-1828), πρωτοστάτης στην ίδρυση νέου νοσοκομείου, ιδρυτής τυπογραφείου και μέλος της *Ελληνοδακικής Φιλολογικής Εταιρείας*. Στο γ' μέρος της εργασίας παρουσιάζεται ο βίος, η δράση και το φιλολογικό έργο (στίχοι, θεατρικά, διηγήματα, άρθρα, ιστορικές μελέτες, με θέματα κυρίως από την εθνική του ιστορία) του Αλέξ. Οντομπέσκου (1834-1895), ανηψιού του Κ. Καρακάσση. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην προσφορά του ως παιδαγωγού (διετέλεσε Δ/ντής της Ανωτάτης Παιδαγ. Ακαδημίας της χώρας του και μέλος της Ακαδημίας) και ως αρχαιολόγου, αφού έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία του μουσείου αρχαιοτήτων στο Βουκουρέστι.

96. «Από τας ελληνο-ρουμανιάς εκκλησιαστικές σχέσεις», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, «Κανίσκιον Φ. Κουκουλέ», τ. 23 (1953), 450-471.

Στην παρούσα μελέτη εξετάζονται (α) η οργάνωση της εκκλησίας και του μοναχικού βίου των Ρουμάνων από την εκκλησία της Κων/λεως και (β) η μετάδοση και η καλλιέργεια της βυζαντινής ψαλμωδίας στις ρουμανικές χώρες. Πιο συγκεκριμένα, ο σ. δίνει στην αρχή ένα σύντομο ιστορικό της κατάστασης της ρουμανικής εκκλησίας μέχρι το πρώτο ήμισυ του 14^{ου} αι. (καθοριστικό το έτος 1359, όταν ο Κάλλιστος Α', ο πατριάρχης της Πόλης, εγκρίνει τη μετάθεση του Υακίνθου Κριτοπούλου ως μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας). Ακολουθεί η εξιστόρηση της μετέπειτα αναδιοργανωτικής της πορείας, με την είσοδο πλήθους

αγιορειτών μοναχών, οι οποίοι επιβάλλουν το βυζαντινό τυπικό, οικοδομούν και ζωγραφίζουν ναούς κατά τη βυζαντινή τέχνη, ιδρύουν μοναστήρια, εκδίδουν βιβλία, εισάγουν τη βυζαντινή μουσική στο Βουκουρέστι και έτσι αρχίζει η συστηματικότερη καλλιέργειά της στη Βλαχία. Εξαιρείται κυρίως η μουσική προσφορά του Π. Εμμ. Εφρσίου, του Αντων. Πανν και του Διον. Φωτεινού.

Κρίση: F. D(ölger), *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 47 (1954), 495.

97. «Το εν Βουκουρεστίω ελληνικόν θέατρον και οι μαθηταί του Κωνσταντινουπολίτου Κωνσταντίνου Κυριακού - Αριστία», *Αρχεῖον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 19 (1954), 161-192.

Η εργασία αυτή είναι η ιστορία των παραστάσεων του ελληνικού θεάτρου του Βουκουρεστίου από το 1817 μέχρι και το 1821, με μια σύντομη αναφορά σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους. Η 5ετής αυτή διαδρομή, με την έντονη θεατρική κίνηση που αναπτύχθηκε (παραστάσεις αρχαίων τραγωδιών, έργων του Βολταίρου, του Αλφιέρι, του Ιακ. Ρίζου-Νερουλού, κ.ά.), είχε ως αποτέλεσμα την αφύπνιση του καλλιτεχνικού αισθήματος των Ρουμάνων. Στο β' μέρος της παρουσιάζονται οι επιφανέστεροι μαθητές του Αριστία, οι Ν. Αντρονέσκου, Κ. Ολλανέσκου, Κ. Μιχαλάκης και η αδελφή του Ραλλίτσα, Ιω. Κουρής, Ν. Διαμαντής, Κ. Δημητρίου, Ευφροσύνη Βλαστού, κ.ά. (πρβλ. εργασία με αριθμ. 84).

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XV (1954), Athènes 1956, 198-199.

Κρίση: Κλ. Παράσχος, εφημ. *Καθημερινή*, φ. 13051 (9. 3. 1955), 3.

98. «Προσθήκη εις την ιστορίαν του εν Ρουμανία θεάτρου», *Αρχεῖον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 20 (1955), 212-224.

Για το πρώτο θέμα της εργασίας πρβλ. μελέτημα υπ' αριθμ. 93. Στο β' θέμα πραγματεύεται τη ζωή και τη δράση του Κωνσταντίνου Στεφ. Καράτζαλη, μαθητή του Αριστία, διευθυντή θεάτρου, εξαιρέτου ηθοποιού, σκηνοθέτη και συγγραφέα (πρβλ. εργασία με αριθμ. 83).

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XVI (1955), Athènes 1957, 315.

99. «Περί των πρωτεργατών της ρουμανικής λογοτεχνίας Ioan Eliade Radulescu, Vasilie Alecsandri και Costache Negruzzi. Αι σχέσεις των με τους Έλληνες και τα ελληνικά γράμματα», *Αρχεῖον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, τ. 21 (1956), 81-113.

Εκτενής περιγραφή του βίου και του έργου των πρωτεργατών της ρουμανικής λογοτεχνίας και των σχέσεών τους με τα ελληνικά γράμματα. Ο Ιω. Ηλιάδης-Ραντουλέσκου (1802-1872), ο θεμελιωτής της ρουμανικής λογοτεχνίας, ο Βασίλειος Αλεξάνδρη (1819-1890), ο εθνικός ποιητής της Ρουμανίας (αμφότεροι είχαν μητέρες Ελληνίδες, ο πατέρας του δεύτερου πιθανόν να είχε ελληνική καταγωγή) και ο Κωνσταντίνος Νεγκρούτζη (1808-1868), ο δημιουργός του ιστορικού διηγήματος στην πατρίδα του, μορφώθηκαν μέσα σε ελληνικό περιβάλλον και υπέστησαν την επίδραση των ελληνικών γραμμάτων. Τα στοιχεία της εργασίας σταχυολογούνται από άγνωστες στο ελληνικό επιστημονικό κοινό ρουμανικές

πηγές και δημοσιεύματα, ενώ στο τέλος της (σσ. 112-113) παρατίθεται σε μετάφραση μια λογοτεχνική επιστολή του Κ. Νεγκρουτζή που αναφέρεται στην Ελληνίδα Καλυψώ Πολυχρόνη.

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XVII (1956), Athènes 1958, 507.

100. «Άγνωστα έγγραφα αναφερόμενα εις την εν Μολδοβλαχία ελληνικήν επανάστασιν του 1821. Σειρά πρώτη», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, τ. 11, εν Αθήναις 1956, 133-177. - Σειρά δευτέρα, ό.π., τ. 12 (1957), 72-102 και 389. - Σειρά τρίτη, ό.π., τ. 13 (1959), 357-383. - Σειρά τετάρτη, ό.π., τ. 15 (1961), 124-148.

Μετά από μια σύντομη εισαγωγή με την οποία ο σ. επιχειρεί να κατευθύνει τον αναγνώστη στο θέμα των παρουσιαζομένων εγγράφων του και των προσώπων που μνημονεύονται σ' αυτά, παρατίθενται τα πολύτιμα για την ιστορική γνώση της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου ντοκουμέντα, σχολιασμένα και υπομνηματισμένα, τα οποία αντλεί από τα χ/φα 760 και 323 της βιβλιοθήκης της ρουμανικής Ακαδημίας.

Ανάλυση της πρώτης σειράς: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XVII (1956), Athènes 1958, 230.

101. «Ανέκδοτον Χρονικόν περί της εν Μολδοβλαχία ελληνικής επαναστάσεως», *Αθηνά*, τ. 60 (1956), 69-115.

Παρουσιάζεται ένα άγνωστο χρονικό (από το χ/φο 322 της βιβλιοθήκης της ρουμανικής Ακαδημίας, γραμμένο από το Ρουμάνο πρωτοσύγγελο Ναούμ Ραμνιτσεάνου, 1764-1839), στο οποίο εξιστορούνται τα κυριότερα συμβάντα κατά τους χρόνους της ηγεμονίας του Κ. Υψηλάντη, Γ. Καρατζά και Αλ. Σούτσου και φυσικά τα δραματικά γεγονότα της αποτυχημένης επανάστασης στη Μολδοβλαχία το 1821. Ο σ. επισημαίνει το άψογο από γλωσσικής απόψεως του κειμένου (καίτοι γράφεται από Ρουμάνο), το κολακευτικό του πνεύμα προς την Τουρκία και την εμπάθη στάση του συντάκτη του έναντι του Υψηλάντη και του Βλαδιμηρέσκου. Ο Ραμνιτσεάνου εξέφραζε τους πόθους, τις ιδέες και κυρίως τα συμφέροντα της βλαχικής τάξεως των *βογιάρων* (αρχόντων), εξ αρχής ενάντιας σε κάθε εξέγερση που θα διασάλευε το ισχύον καθεστώς.

Ανάλυση: *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. XVII (1956), Athènes 1958, 229-230.

102. «Ο Φιλικός Γεώργιος Θ. Λεβέντης. Πέντε ανέκδοτοι επιστολαί του προς Αλέξανδρον Βιλλαράν», *Πελοποννησιακά*, τ. 2 (1957), 58-90.

Στο α' μέρος της εργασίας αυτής ο σ. πραγματεύεται τη ζωή και τη δράση ενός εκ των κυριότερων μελών της Φιλικής Εταιρείας, του Γ. Θ. Λεβέντη (1790-1847), προξενικού υπαλλήλου της Ρωσίας στα πριγκιπάτα της Μολδοβλαχίας κατά την περίοδο 1821-22. Στο β' μέρος της δημοσιεύονται πέντε ανέκδοτες επιστολές του προς τον βογιάρo Αλ. Βιλλαρά, πολύ ενδιαφέροντα κείμενα, καθ' όσον συμβάλλουν στην πληρέστερη γνώση του ιστορικού περιγυρου αυτής της περιόδου. Στο γ' μέρος της ο σ. σκιαγραφεί με τα εθνικότερα χρώματα τον αφιλοκερδή, αγωνιστή και έντιμο πατριώτη, ο οποίος εξόδεψε τον εαυτό του και

όλη σχεδόν την τεράστια περιουσία του στην προετοιμασία του Αγώνα, χωρίς να ζητήσει καμμιά σημαντική ανταμοιβή από την ελεύθερη Ελλάδα.
Κρίση: Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, εφημ. *Ελευθερία*, περίοδ. Β', φ. 4164 (1958), 6-8.

103. «Περί του εν Βλαχία ελληνικού στρατιωτικού σώματος, 1807-1808. (Υπό τον εκ Μάνης ταγματάρχην Νικόλαον Πάγκαλον)», *Λακωνικά Σπουδαί*, τ. 1 (1972), 267-274.

Η μελέτη παρουσιάζει τη σύσταση και τη δράση του ελληνικού στρατιωτικού σώματος στη Βλαχία την περίοδο 1807-1808. Ο Αλέξανδρος και ο Κωνσταντίνος Υψηλάντης (παππούς και πατέρας των αγωνιστών του 1821) είχαν συστήσει, με σκοπό την πραγματοποίηση της «μεγάλης Ιδέας» στην περιοχή τους, το σώμα των *πανδούρων*, όπως ονομαζόταν, πολύ πριν από την κήρυξη του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1806. Το σώμα αυτό ενισχύθηκε αμέσως μετά την έναρξη του αγώνα με σώμα εθελοντών από τις νότιες περιοχές της Ρωσίας και ντόπιων νεοσυλλέκτων, τους οποίους στρατολόγησε και διοικούσε ο ταγματάρχης του τσαρικού στρατού Νικόλαος Γαβρήλοβιτς Πάγκαλος, Μανιάτης την καταγωγή. Οι εθελοντές αυτοί, πρόδρομοι των Ιεροολογιτών του Αλ. Υψηλάντη, έλαβαν μέρος σε πολλές μάχες, αλλά πολλά καταμαρτυρούνται για τη στάση τους έναντι του ντόπιου πληθυσμού, που διαμαρτυρόταν για ληστείες και αρπαγές της περιουσίας του. Το 1808, μετά την αποτυχία του τοπικού επαναστατικού κινήματος, οι Ρώσοι διέλυσαν το εκστρατευτικό σώμα και άρχισε ο επαναπατρισμός των εθελοντών στις πατρίδες τους. (Για την τύχη του Παγκάλου μετά την κάθοδό του στην Ελλάδα βλ. εργασία με αριθμ. 105).

104. «Εκδόσεις εκκλησιαστικών βιβλίων εν Μολδοβλαχία, Γεωργία και Συρία (1690-1747)», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, τ. 39-40 (1972-73), 33-42.

Στο πρώτο και μεγαλύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται επτά εκκλησιαστικά βιβλία που τυπώθηκαν μεταξύ 1697 και 1701 στο ελληνικό τυπογραφείο του μοναστηρίου των Εισοδείων της Θεοτόκου στο Σναγον της Βλαχίας, το οποίο συνέστησε ο λόγιος ιερομόναχος και τυπογράφος Άνθιμος ο εξ Ιβηρίας. Επισημαίνουμε εδώ την περίπτωση της «*Λειτουργίας Ελληνο-αραβικής*», γραμμένης σε ελληνικά (αριστερή στήλη) και αραβικά (δεξιά στήλη του βιβλίου) προς ενίσχυση των Ορθοδόξων της Μ. Ανατολής και της Αιγύπτου, στα πλαίσια της πολεμικής κατά των αιρέσεων στην ευαίσθητη αυτή περιοχή. Στο β' μέρος της εργασίας παρουσιάζονται βιβλία που τυπώθηκαν στην Τυφλίδα και στη Συρία μέχρι το 1747.

105. «Προσθήκη εις τα περί Νικολάου Παγκάλου», *Λακωνικά Σπουδαί*, τ. 2 (1975), 173-175.

Ο ταγματάρχης του ρωσικού στρατού Ν. Πάγκαλος φέρεται στην παρούσα εργασία ότι μετείχε σε μια πρεσβεία (μαζί με άλλους δυο Έλληνες) στην Πετρούπολη για να γνωστοποιήσει στην Αικατερίνη Β' (α) ότι το ελληνικό έθνος ήταν έτοιμο να εξεγερθεί και (β) να ζητήσει να δοθεί στην Ελλάδα ως αυτοκράτωρ

ο μέγας δούξ Κωνσταντίνος, ανηψιός της αυτοκράτειρας, τον οποίο η ίδια είχε αναθρέψει ελληνοπρεπώς και προόριζε να αναβιβάσει στο θρόνο των Παλαιολόγων, εξ ου και το «συμβολικό» όνομά του. Παρατίθεται επίσης το κείμενο μιας επιστολής προς τον Κωνσταντίνο και η ιδιόχειρη απάντηση της Αικατερίνης. Στο τέλος της εργασίας ο σ. παρουσιάζει τη συνέχεια της δράσης του Παγκάλου, στην Ελλάδα πλέον, μετά τη διάλυση του εκστρατευτικού του σώματος. Φαίνεται ότι εδώ συνέχισε το υπέρ της Φιλικής Εταιρείας έργο του, με το να μυήσει σ' αυτήν τον Κολοκοτρώνη και άλλους αγωνιστές. (Πρβλ. εργασία με αριθμ. 103).

106. «Τα εν Μολδαβία ελληνικά τυπογραφεία και αι εκδόσεις αυτών (1642-1821)», *Αθηνά*, τ. 75 (1974-75), 259-301.

Η εργασία αυτή είναι η μακραιώνη ιστορία της ελληνικής τυπογραφίας και των εργατών της²⁵ στη Μολδαβία, από το πρώτο βιβλίο που εκτυπώθηκε στο Ιάσιο (1642, «Ψήφισμα του πατριάρχου Παρθενίου», μια απόφαση της εκεί πραγματοποιηθείσης Συνόδου κατά των Καλβινιστών) μέχρι τα μέσα περίπου του 19^{ου} αι. Στη μακρόσυρτη αυτή και επωφελή για το ελληνικό έθνος περίοδο, μέχρι το 1815 περίπου, πλειοδοτούν οι εκδόσεις βιβλίων θρησκευτικού περιεχομένου, κυρίως των αντιρρητικών κατά Καθολικών, Καλβίνου και Λουθηριανών, σε μια εποχή έντονων δογματικών ερίδων με τη Δύση. Από το πρώτο όμως τέταρτο του 19^{ου} κ.ε. σημειώνεται μια «νέα κίνηση» στην ελληνική τυπογραφία, εξ αιτίας των κοινωνικών, πολιτικών και πνευματικών μεταβολών που συντελούνται στη Δύση και οι οποίες εμβολιάζουν τη σκέψη των ζωντανών στοιχείων του Ελληνισμού. Ο τελευταίος πλέον νιώθει την ανάγκη να φωτισθεί, να διαπαιδαγωγηθεί, για να προχωρήσει γρηγορότερα στην αφύπνιση και την εθνική αποκατάστασή του. Εκδίδονται λοιπόν, εκτός των θρησκευτικών, ιστορικά, παιδαγωγικά (περί αλληλοδιδασκτικής μεθόδου ειδικότερα), γλωσσικά, επαναστατικές προκηρύξεις του Αλ. Υψηλάντη, κ.ά. Μετά το 1821 οι εκδόσεις είναι σπάνιες, μεταφράζονται όμως και πάλι κυρίως θρησκευτικά βιβλία στη ρουμανική.

107. «Τα εν Βλαχία ελληνικά τυπογραφεία και αι εκδόσεις αυτών (1690-1821)», *Αθηνά*, τ. 76 (1977), 59-102.

Εξετάζονται κατά σειρά το μητροπολιτικό τυπογραφείο στο Βουκουρέστι (1690), στο μοναστήρι των Αγ. Πάντων, η «νέα ελληνική τυπογραφία» στο Βουκουρέστι (με επιμέλεια του ηγεμόνα Ιω. Αλ. Γκίκα το 1768), το τυπογραφείο στο Σναγκώβ, στο Ρίμνικ, στην Τεργκόβιστε και φυσικά η ποικίλου περιεχομένου εκδοτική παραγωγή τους, αποτελούμενη από εκκλησιαστικά, ιστορικά, φιλοσοφικά, νομικά, ιατρικά, γεωγραφικά, πολιτικά, διδακτικά (εγχειρίδια) και λογοτεχνικά βιβλία.

²⁵ Πρώτος, και ίσως ο σημαντικότερος, αφού υπήρξε ο ιδρυτής των τυπογραφείων, ήταν ο Διονύσιος Νοταράς (1641-1707), ο μετέπειτα πατριάρχης Ιεροσολύμων.

108. «Σημειώσεις διά την ιστορίαν των εν Ρουμανία ελληνικών εφημερίδων και πρώτων βιβλιοπωλείων», *Μνημοσύνη*, τ. 6 (1976-77), 68-93.

Παρουσιάζονται κατά χρονολογική σειρά εμφανίσεως οι εφημερίδες «Ζέφυρος του Ίστρου» (1841-1842) του Δ. Αργυριάδη, η «Ιρις» Βουκουρεστίου του Ζαχαρία Σαρδέλλη και συνεργατών του (1865-1941), οι «Σύλλογοι» Βουκουρεστίου του Τιμολ. Ρουμπίνη (1873-1893), η «Πατρίς» (1891- 1906) Ιθακήσιων ομογενών, το «Έθνος» (1911-1943) του Λεων. Κωστομούρη και η «Νέα Ελλάς» (1944-46) του Κλεόβουλου Τσούρκα. Ο σ. δίνει αναλυτικές περιγραφές των θεμάτων τους, πολλά βιογραφικά στοιχεία των εκδοτών τους, συνδέει την τύχη πολλών απ' αυτές με την πολιτική σκηνή, τον κομματισμό και τις μεταξύ τους διαμάχες, και αναπαριστά όλο το κοινωνικο-ιστορικό πεδίο από τα μισά του 19^{ου} αι. μέχρι τα μισά του 20^{ου} αι. Στο τέλος της εργασίας του παρουσιάζει τα ελληνικά βιβλιοπωλεία του Βουκουρεστίου και τη συμβολή τους στην πνευματική ζωή της πόλης.

109. «Ελληνορουμανικά σχέσεις», *Αθηνά*, τ. 77 (1978-79), 57-140.

Το πρώτο μέρος αυτής της εργασίας είναι η εισαγωγή του εδώ καταχωρισμένου έργου με αριθμ. 96. Στο δεύτερο και μεγαλύτερο μέρος της (σσ. 83-140) ο σ. εξάγει τη συμβολή των Φαναριωτών στην ανέλιξη και πρόοδο του πνευματικού βίου και πολιτισμού του ρουμανικού έθνους και αναιρεί τις γνώμες εκείνων οι οποίοι κατακρίνουν τη δράση τους στις Παρίστριες χώρες.

110. «Δανιήλ Φιλιππίδου βίος και έργον (1750-1832)», *Μνημοσύνη*, τ. 7 (1979), 200-290.

Στην εισαγωγή της μονογραφίας αυτής παρατίθεται κριτική βιβλιογραφία για τη ζωή και το έργο του Φιλιππίδη. Έπειτα ο σ. μελετά λεπτομερώς, διορθώνει και συμπληρώνει τα βιογραφικά του στοιχεία, εξετάζει το διδασκαλικό του έργο (διετέλεσε ως γνωστόν καθηγητής στις Λαοδημίες Βουκουρεστίου και Ιασίου), τα δημοσιευμένα και αδημοσίευστα έργα και τις επιστημονικές μεταφράσεις του. Στα επόμενα δύο κεφάλαια προσεγγίζει τις ιδέες και τις περί γλώσσας θεωρίες του, στον δε επίλογο καταγράφει τα συμπεράσματά του για την μεγάλη αυτή προσωπικότητα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Το όνομα του Δ.Φ. ταυτίζεται με την πολιτισμική ιστορία του ελληνικού και ρουμανικού λαού, και όχι μόνον, αφού πρόκειται για τον πρωτοπόρο στη μελέτη και τη διδασκαλία των θετικών επιστημών στα Βαλκάνια, τον «δάσκαλο» των ανώτερων μαθηματικών, της χημείας, της αστρονομίας, της γεωγραφίας, της φιλοσοφίας, τον άνθρωπο που χάραξε το δρόμο προς τη μοντέρνα θετική σκέψη.

111. «Η Ρουμανική ιστοριογραφία δια το κίνημα του Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου», *Μνημοσύνη*, τ. 9 (1984), 57-118.

Εξετάζονται οι απόψεις της ρουμανικής ιστοριογραφίας για το κίνημα του Θ. Βλαδιμηρέσκου το 1821. Πρώτα αναλύονται τα Χρονικά του I. Dârzanu, Ch. Popescu, M. Cioranu και κάποια άλλα ανώνυμα, αλλά σύγχρονα των γεγονότων.

Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι θεωρούν τον Θ. Βλαδιμηρέσκου εχθρό της εξουσίας, κοινωνικό επαναστάτη, γι' αυτό εξ άλλου οι άρχοντες σχημάτισαν καταδιωκτικό εναντίον του απόσπασμα με σκοπό να τον συλλάβει ή να τον εξοντώσει. Έπεται η εξέταση των καθαρά ιστορικών μελετών του θέματος. Αναλύονται και σχολιάζονται οι σχετικές απόψεις των C. D. Aricescu, A. D. Xenopol, N. Jorga, D. Bodin, E. Vîrtosu, L. Petrascanu, I. C. Filitti και A. Oțetea. Την εργασία συμπληρώνουν δύο παραρτήματα: στο πρώτο (σσ. 80-99) ο σ. παραθέτει μερικά χωρία από την εργασία του C. D. Aricescu, στο δεύτερο (σσ. 99-117) ειδικεί ένα σημαντικό ντοκουμέντο: το άγνωστο ελληνικό πρότυπο (συντάκτης του ο Αλ. Βιλλαράς) ενός εγγράφου που έστειλαν οι Ρουμάνοι άρχοντες το 1822 στη Ρωσία, στο οποίο εξέθεταν τις απόψεις και τα σχέδιά τους για την αναδιοργάνωση της χώρας τους.

112. «Αι εις την Ρουμανικήν μεταφράσεις έργων Νικοδήμου του Αγιορείτου»,
Νεοελληνικόν Αρχεῖον, τ. Β', Αθήναι 1986, 163-169.

Βλ. εργασία με αριθμ. 117.

113. «Διονυσίου Φωτεινού βίος και έργον», *Μνημοσύνη*, τ. 11 (1990), 83-173.

Ο βίος και το έργο του μουσικού, λογοτέχνη και ιστορικού Διον. Φωτεινού (1777-1821). Στην αρχή της πολυσέλιδης εργασίας του ο σ. εξηγεί τους λόγους για τους οποίους κατέγινε με τον διακεκριμένο αυτόν Έλληνα της Ρουμανίας και παραθέτει τα βιογραφικά του στοιχεία, όπως τα έχει πλέον καταγράψει η έρευνα άλλων μελετητών και η δική του, με διορθώσεις χρονολογιών, αποκατάσταση ανακριβειών, κ.λπ. Έπεται το μουσικό (σσ. 106-112) και λογοτεχνικό του έργο (112-127). Το πρώτο χαρακτηρίζεται πρωτότυπο, με νεοτεριστικές επεμβάσεις στην παλαιά βυζαντινή μουσική, το δεύτερο επικεντρώνεται κυρίως στη μετάφραση του *El Criticon*, στη διασκευή του Ερωτοκρίτου υπό τον τίτλο *Νέος Ερωτόκριτος* και στο στιχούργημα *Τοαλέτο, ήτοι γυναικών καθρέπτης*, αν και ορισμένοι ερευνητές το καταχωρίζουν σ' άλλους δημιουργούς. Η ιστορική του παραγωγή στερείται πρωτοτυπίας κατά τον σ. και απαρτίζεται από τέσσερα έργα. Από αυτά τα δύο πρώτα, «*Η γενική επιτομή της Οθωμανικής Ιστορίας...*», δηλ. η βιογραφία των σουλτάνων και η τρίτομη «*Ιστορία της πάλαι Δακίας, τα νυν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας και Μολδαβίας*» αναλύονται διεξοδικά, στα υπόλοιπα δύο («*Ιστορία συνοπτική ή παράλληλος των ηγεμόνων της Ουγγροβλαχίας και Μολδαβίας...*» και στην απολεσθείσα «*Βιογραφία του ηγεμόνος Ιω. Γεωργίου Καρατζά*») γίνεται απλώς μνεία. Στο τέλος της εργασίας (σσ. 158-173) εντάσσεται ο Δ. Φ. στην εποχή του και αξιολογείται το τρισυπόστατο έργο του.

114. «Αι μετά το Βυζάντιον πνευματικάί σχέσεις Ελλήνων και Ρουμάνων», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Β', ό.π., 202-215.

Η συνοπτική παρουσίαση των αμέσως μετά την Άλωση της Πόλης και μέχρι (κυρίως) το 1821 πνευματικών σχέσεων Ελλήνων και Ρουμάνων, σε όλα τα πεδία του πολιτισμού, είναι το θέμα της εργασίας αυτής. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η

προσφορά του Ελληνισμού στη γλώσσα, την οργάνωση της ρουμανικής παιδείας (ίδρυση σχολείων και σχολών, βιβλιοθηκών, Ακαδημιών Ιασίου και Βουκουρεστίου, κ.ά.), τη Διοίκηση, την ιατρική, τη μουσική, τη θεατρική παιδεία, τη διαμόρφωση των βάσεων της ρουμανικής λογοτεχνίας, κ.τλ. Αλλά και της Ρουμανίας προς τον Βυζαντινό και τον Νεοέλληνα: ο μεσαιωνικός ελληνικός πολιτισμός στην ομόδοξη Ρουμανία μπόρεσε να διασωθεί, να θεμελιωθεί εκ νέου και να στεριώσει, εκεί (λόγω των ειδικών προνομίων της χώρας) βρήκε ασφάλεια, ελευθερία και άσυλο η σκέψη των λογίων Ελλήνων. Η Ρουμανία είχε εν πολλοίς το ρόλο του προστάτη της Ορθοδοξίας, οι ηγεμόνες της θεωρούσαν εαυτούς αντικαταστάτες των βυζαντινών αυτοκρατόρων. Στο τέλος της εργασίας προστίθενται ολίγα για τις μετά το 1821 σχέσεις (με την προσφορά της αριστοκρατίας που προέκυψε από τις επιγαμίες Ελλήνων και Ρουμάνων) στην πολιτική, τη διοίκηση, τη βιομηχανία, το εμπόριο, τη ναυτιλία, τομείς στους οποίους είχαν αναπτυχθεί σχέσεις και στους προηγούμενους αιώνες, κυρίως τον 18°.

115. «Οι πρώτοι Κουτσόβλαχοι συγγραφείς», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Β', ό.π., 216-233.

Το έργο (γλωσσικού και παιδαγωγικού κυρίως χαρακτήρα) έξι Κουτσοβλάχων, Ελλήνων την καταγωγή, το φρόνημα και τη συνείδηση συγγραφέων τον 18° αι. πραγματεύεται ο σ. στην παρούσα εργασία του. Τρεις ήταν ιερωμένοι, δύο ιατροφιλόσοφοι και ένας καθηγητής της ελληνικής γλώσσας στο Βουκουρέστι, με κοινή καταγωγή από τη Μοσχόπολη της Β. Ηπείρου. Στο διαφωτιστικό έργο τους, που αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση των ποικιλωνύμων αλλογλώσσων της περιοχής τους (και του ευρύτερου βαλκανικού χώρου) και στην ανάπτυξη της ανθρωπιστικής παιδείας, ο σ. αντιπαράθετε απορίες και απόψεις του σχετικά με την ύποπτη στάση Αρωμούνων μελετητών ιδίως κατά τον 20ό αιώνα.

116. «Αι προ του 1821 εταιρείαι», στο βιβλίο του *Εθνολογικά - Λαογραφικά*, τ. Β', ό.π., 325-354.

Εξετάζονται οι εντός και εκτός Ελλάδος, προ του 1821, μυστικές ή μη, ελληνικές εταιρείες, οι οποίες με σκοπούς κατ' επίφαση πολιτιστικούς, αλλά κατ' ουσίαν εθνικοαπελευθερωτικούς, προσέφεραν σημαντική αρωγή στην προετοιμασία του ελληνικού απελευθερωτικού Αγώνα. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για τις εταιρείες *Αθηνά* του Παρισιού, *Φοίνικα* της Μόσχας, *Αλέξανδρο* του Σιμπίου Τρανσυλβανίας, *Εταιρεία των Πέντε* της Βενετίας, *Γραικοδακική Εταιρεία* της Ρουμανίας, *Φιλαθηρναϊκή Εταιρεία των Φιλομούσων*, *Φιλόμουσο Εταιρεία Βιέννης* και φυσικά για τη *Φιλική Εταιρεία*. Με αφορμή την τελευταία, ο σ. παρουσιάζει το σχετικό πόνημα του Ιω. Φιλήμονα και τη «διαμάχη» με τον Εμμ. Ξάνθο που δημιούργησε προσωρινά η έκδοσή του.

117. «Αι εις την Ρουμανικήν μεταφράσεις έργων Νικοδήμου του Ναξίου», *Επετηρίς Εταιρείας Κυπριακών Μελετών*, τ. 16, Αθήναι 2000, 94-102.

Παρουσιάζονται αναλυτικά οι μεταφράσεις έξι έργων του αγ. Νικοδήμου στη ρουμανική, οι οποίες εντάσσονται στα πλαίσια των προσπαθειών των Φαναριωτών διοικητών της χώρας να ιδρύσουν σχολεία, να εκδώσουν βιβλία, να αναβαθμίσουν γενικά το πολιτιστικό υπόβαθρο του ρουμανικού λαού. Τα βιβλία αυτά είναι ο πολυσυζητημένος «Αόρατος πόλεμος», το «Εγχειρίδιον συμβουλευτικόν περί φυλακής των πέντε αισθήσεων, της τε Φαντασίας και της Νοός και Καρδίας», η «Επιτομή εκ των προφητανακτοδαβιδικών ψαλμών...», οι 14 επιστολές του Αποστόλου Παύλου ερμηνευμένες από τον Αγιορείτη, η ψυχωφελεστάτη «Χρηστοθήεια» και το «Πηδάλιον της νοητής νηός». Εξάιρεται, τέλος, η ευεργετική τους επίδραση στην ψυχή και το πνεύμα των Ορθοδόξων Ρουμάνων που ευτύχησαν να τα μελετήσουν.

2. ΑΡΘΡΑ

118. «Μία διάλεξις περί Δημοσθένους Ρούσσου», εφημ. *Τρις* (Βουκουρεστίου), έτος 74^{ον}, περίοδ. Β', φ. 74 (17. 2. 1939), 3.
119. «Ο ιερός λόχος», εφημ. *Τρις* (Βουκουρεστίου), έτος 75^{ον}, φ. 98 (25. 3. 1940), 1-2.
120. «Και πάλιν ο διάκονος Κορέσεως», εφημ. *Έθνος* (Βουκουρεστίου), έτος 29^{ον}, φ. 4048 (14. 3. 1940), 2.
121. «Το εικοσιένα», εφημ. *Έθνος* (Βουκουρεστίου), έτος 29^{ον}, φ. 4049 (25. 3. 1940), 2.
122. «Ένα “άγνωστο γράμμα” των διδασκάλων του Γένους Γ. Γενναδίου και Ιω. Μακρή», εφημ. *Έθνος* (Βουκουρεστίου), έτος 29^{ον}, φ. 4056 (17. 5. 1940), 2.
123. «Από την ζωήν της Ελληνικής Ακαδημίας Βουκουρεστίου», εφημ. *Έθνος* (Βουκουρεστίου), έτος 29^{ον}, φ. 4062 (14. 7. 1940), 2-3.
124. «Η βιβλιοθήκη των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Βουκουρεστίου», εφημ. *Έθνος* (Βουκουρεστίου), έτος 30^{ον}, φ. 4125 (17. 9. 1941), 1.
125. «Costis Palamas (ρουμανιστί)», *Gândul Nostru*, București, έτος I (1944), σειρά 2^α, φ. 4, σ. 5.
126. «Το “χριστουγεννιάτικο διήγημα” εις την νεοελληνικήν λογοτεχνίαν», εφημ. *Νέα Ελλάς*, Βουκουρεστίον, περίοδ. Β', έτος 2^{ον} (1946), φ. 60 (22. 12. 1945), 1-2.

127. «*Costis Palamas (ρουμανιστί)*», εφημ. *Grecia Noua* (= *Νέα Ελλάδα*), Βουκουρέστιον, περίοδ. Β', έτος 2^{ον} (1946), φ. 70, σ. 3, και φ. 71, σ. 3.
128. «*Η "Πόλη" και η λογοτεχνία μας*», εφημ. *Νέα Ελλάδα*, Βουκουρέστιον, περίοδ. Β', έτος 2^{ον} (1946), φ. 61 (1. 1. 1946), 1-2.
129. «*Οι λογοτέχναι της Ηπείρου*», εφημ. *Νέα Ελλάδα*, Βουκουρέστιον, περίοδ. Β', έτος 2^{ον} (1946), φ. 63 (20. 1. 1946), 1. – φ. 64 (27. 1. 1946), 1-2. – φ. 65 (3. 2. 1946), 2. – φ. 66 (10. 2. 1946), 1-2. – φ. 67 (17. 2. 1946), 1. – φ. 69 (3. 3. 1946), 2. – φ. 70 (10. 3. 1946), 1. – φ. 72 (24. 3. 1946), 2. – φ. 73 (31. 3. 1946), 2. – φ. 74 (7. 4. 1946), 2. – φ. 75 (14. 4. 1946), 2. – φ. 78 (5. 5. 1946), 2. – φ. 79 (12. 5. 1946), 2. – φ. 81 (26. 5. 1946), 2. – φ. 83 (9. 6. 1946), 2 και φ. 85 (23. 6. 1946), 2.
130. «*L' Institut Balcanique de Bucarest*», *L' Hellenisme Contemporain*, Athenes, 2eme Serie, έτ. 2^{ον} (1948), αριθμ. 6, 549-551.

3. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

131. Δημοσθένους Ρούσσου, *Ελληνικά τραγούδια για τη δόξα Μιχαήλ του Γενναίου*, *Νέον Κράτος*, έτος 4^{ον}, Αθήναι 1940, τχ. 36, 803-811.

Μετάφραση από τα ρουμανικά εργασίας του Δημοσθένους Ρούσσου. Ο Μιχαήλ ο Γενναίος μπορεί να μην αγαπήθηκε από τους συμπατριώτες του χωρικούς ή βογιάρους (για διαφορετικούς λόγους), όμως η μορφή του αγαπήθηκε και τιμήθηκε από τους Έλληνες, επειδή κυρίως πίστεψαν ότι θα τους βοηθούσε στα απελευθερωτικά τους σχέδια. Ο Δημοσθ. Ρούσσος εκτός από την παράθεση των ελληνικών τραγουδιών εξετάζει και τις επιδράσεις που δέχτηκαν από άλλα αντίστοιχα δημοτικά του ηρωικού κύκλου, τους συμφυρμούς τους με αυτά, τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα, τους λογότυπους, κ.ά.

132. Demost. Russo, *Γεώργιος Χρυσόγονος και Γεώργιος Υπομενάς εκ Τραπεζούντος* (μετάφρασις εκ της ρουμανικής), *Ποντιακή Εστία*, Θεσσαλονίκη, έτος Β' (1951), τχ. 15, 835-841 και τ. 16, 886-889.

Μετάφραση από τα ρουμανικά εργασίας του Δημοσθένους Ρούσσου. Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού παρουσιάζεται η ζωή και το έργο του Γ. Χρυσόγονου, καθηγητή φιλοσοφίας στην ελληνική σχολή του Βουκουρεστίου και Δ/ντή της, από την Τραπεζούντα του Πόντου καταγομένου. Στο δεύτερο η ζωή και η δράση του ιατροφιλόσοφου Γ. Υπομενά, Τραπεζούντιου κι αυτού, που συνέδεσε την παραμονή του στη Ρουμανία (και εκτός αυτής) με τον ηγεμονικό οίκο των Μπραγκοβεάνου.

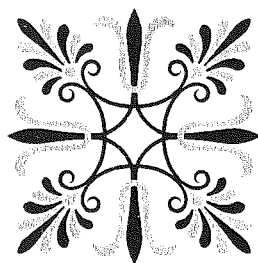
4. ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

133. Biblioteca Academiei Romane. *Catalogul manuscriselor grecesti, t. II, intocmit de Nestor Camariano*, București 1940, εφημ. *Έθνος* (Βουκουρεστίου), έτος 29^{ον}, φ. 4066 (14. 8. 1940), 2.

134. Ο κατάλογος των ελληνικών χειρογράφων της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας, *Νέον Κράτος*, έτος 4^{ον}, Αθήναι 1940, τχ. 28-39, 996-998.

135. N. - A. Gheorghiu, *Grigorie al Sidei. Documente inedite privitoare la viața și activitatea unui vladica Român din secolul al XVIII^{-lea}*, cu o introducere, un indice și un glosar, Paris, *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, τ. 11 (1956), 300-304.

136. *Scriptores Byzantini. I. Ducas, Istoria Turco-Byzantina (1341-1462)*. Editie critica de Vasile Grecu. Editura Academiei Republicii Populare Romîne, [București], 1958. II. *Laonic Chalcocondil, Expuneri istorice în romînește de Vasile Grecu*. Editura Acadimiei Populare Romîne, [București] 1958, *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, τ. 28 (1958), 497-507.
Mveix: F. D(ölger), *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 52 (1959), 147.

Γ. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ο Δ. Β. Οικονομίδης γεννήθηκε στ' Απεράθου της Νάξου το 1909. Τis γυμνασιακές του σπουδές τελείωσε στο Γυμνάσιο της Νάξου με «άριστα», με τον ίδιο βαθμό απεφοίτησε και από το Μονοτάξιο Διδασκαλείο Αθηνών. Εσπούδασε Φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και έλαβε πτυχίο με βαθμό «λίαν καλώς» το 1933. Εδίδασκε ως φιλόλογος καθηγητής σε σχολεία της Μέσης Εκπαιδευσεως και προήχθη μέχρι του βαθμού Τμηματάρχου Α' τάξεως. Κατά το σχολικό έτος 1947-1948 παρακολούθησε παιδαγωγικά μαθήματα ως μετεκπαιδευόμενος καθηγητής στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαιδευσεως.

Από τα φοιτητικά του χρόνια κατέγινε στη περισυλλογή λαογραφικής και γλωσσικής ύλης της ιδιαιτέρας του πατρίδας Νάξου. Καρπός της απασχολήσεως αυτής υπήρξαν αρκετές μελέτες και άρθρα (που δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς) και χειρόγραφες συλλογές που κατατέθηκαν στο Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

Το 1936 διορίστηκε καθηγητής στο Γυμνάσιο της Ελληνικής Κοινότητας Βουκουρεστίου. Εκεί παρέμεινε και εργάστηκε επί δεκαετία με πολυσήμαντη εξωσχολική δράση (διαλέξεις, από σκηνής διδασκαλία αρχαίων ελληνικών δραμάτων, δημοσιεύσεις στον ελληνικό τύπο του Βουκουρεστίου ποικίλων άρθρων φιλολογικών, λαογραφικών και ιστορικών). Συγχρόνως, επειδή επιθυμούσε να γνωρίσει τη λαογραφική και φιλολογική κίνηση της Ρουμανίας και να συμπληρώσει τον επιστημονικό του καταρτισμό, έμαθε τη ρουμανική γλώσσα, παρακολουθούσε τους τότε διαπρεπείς καθηγητές Ν. Γιόργια, Γκ. Βρατιάνου, Ν. Καρτοζάν, Τ. και Ν. Ποπέσκου, Β. Γικρέου, Β. Παπακίοστεα, Ν. Μπανέσκου, ιδιαιτέρως τον Έλληνα καθηγητή Δημοσθένη Ρούσσο. Εκ παραλλήλου, στις εκεί πλούσιες βιβλιοθήκες, μελετούσε ό,τι αφορούσε στο παρελθόν του Ελληνισμού και στις ελληνορουμανικές σχέσεις, όχι μόνον από λαογραφική, αλλά και φιλολογική και ιστορική άποψη.

Για τις επιστημονικές του διατριβές και την πολυσχιδή δράση του εξελέγη παμψηφεί μέλος του *Βαλκανικού Ινστιτούτου* Βουκουρεστίου και συμμετείχε στις επιστημονικές του εργασίες και ανακοινώσεις καθ' όλο το διάστημα της παραμονής του στη Ρουμανία.

Όταν επανήλθε στην Ελλάδα, προσελήφθη -με πρόταση του καθηγητή Γ. Μέγα- στο Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (1948), όπου υπηρέτησε ως συντάκτης μέχρι το 1968. Το ίδιο έτος προήχθηκε στο βαθμό του Γενικού Διευθυντού του ιδρύματος και απεχώρησε το 1971 λόγω συμπληρώσεως 35ετούς δημόσιας υπηρεσίας (διατήρησε επί τιμή τον τίτλο του Διευθυντή του παραπάνω Κέντρου). Η 23ετής υπηρεσία του στο Κέντρο Λαογραφίας στράφηκε σε όλα τα πεδία της έρευνας (δημοτικά τραγούδια, παραδόσεις, παροιμίες, παραμύθια, εθιμική Λαογραφία). Ειδικά ασχολήθηκε με την κατάταξη των παραδόσεων και των λαϊκών εθίμων, με τη σύνταξη βιβλιογραφιών της ελληνικής Λαογραφίας, των πολυτιμότεων αυτών βοηθημάτων της έρευνας.

Στις επιστημονικές αποστολές του Κέντρου (βλ. παραπάνω) συνέλεξε από την Ήπειρο και τη Δ. Μακεδονία ποικίλη λαογραφική ύλη, τουλάχιστον 4.000 χειρόγραφες σελίδες, σχήματος 8ου μεγάλου. Η ύλη αυτή απαρτίζεται από 2.150 δημοτικά τραγούδια, 185 παραμύθια και ευτράπελες διηγήσεις, 352 παραδόσεις, 814 παροιμίες, 456 αινίγματα, 748 ηχογραφήσεις τραγουδιών, και φυσικά από πλήθος εθίμων και

δοξασιών, που αναφέρονται σ' όλες τις εκφάνσεις του υλικού, πνευματικού και κοινωνικού βίου του ελληνικού λαού.

Το έτος 1952 αναγορεύθηκε από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών διδάκτωρ της Φιλολογίας με βαθμό «άριστα» με τη διατριβή: «*Τα ελληνικά δημώδη βιβλία και η επίδρασις αυτών επί τον πνευματικόν βίον του ρουμανικού λαού*». Το έτος 1961 εξελέγη παμψηφεί Υφηγητής της Λαογραφίας με τη διατριβή του: «*Χρονογράφου του Δωροθέου τα λαογραφικά*», ενώ το 1967 διορίσθηκε εντεταλμένος Υφηγητής της Λαογραφίας στο ίδιο Πανεπιστήμιο. Τον Αύγουστο του 1972 εξελέγη τακτικός Καθηγητής στην έδρα της Λαογραφίας, την οποία κατείχε μέχρι τον Αύγουστο του 1974, όταν απεχώρησε από την υπηρεσία, επειδή καταλήφθηκε από το όριο ηλικίας.

Από το 1961 μέχρι και το 1974 εδίδαξε Λαογραφία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ως άμισθος Υφηγητής, ως Εντεταλμένος Υφηγητής και ως Τακτικός Καθηγητής. Επίσης δίδαξε και μετεκπαιδευομένους καθηγητές Μέσης Εκπαιδεύσεως, μετεκπαιδευομένους δασκάλους και τους σπουδαστές της Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας.

Από το 1964 μέχρι σήμερα έχει λάβει μέρος σε 10 διεθνή λαογραφικά Συνέδρια με ισάριθμες δημοσιευθείσες λαογραφικές ανακοινώσεις. Στο Δ' Διεθνές Συνέδριο για τις λαϊκές διηγήσεις (Αθήνα 1964, υπό την προεδρία του Γ. Α. Μέγα), ανακοίνωσε την εργασία του «*Yello dans les traditions des peuples hellénique et roumaine*» στο Β' Διεθνές Κρητολογικόν Συνέδριον (Χανιά, 1966) ανεκοίνωσε την εργασία του «*Ανώνυμον Κρητικόν στιχούργημα του 16ου αι. και σχέσις αυτού προς την προφορικήν παράδοσιν*» στο Α' Διεθνές Συνέδριον των Σπουδών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Σόφια 1966) τη μελέτη: «*Thrènes funebres ou mirologues du peuple grec*» στο Η' Διεθνές λαογραφικό Συμπόσιο περί παλαιών πύργων και κάστρων (Αθήνα 1968) την εργασία του: «*Légendes populaires neohelléniques sur les châteaux en ruines*» στο Ε' Διεθνές Συνέδριο για τις λαϊκές διηγήσεις (Βουκουρέστι 1969) την εργασία: «*Le conte et le conteur en Grèce*» στο Α' Διεθνές Κυπρολογικόν Συνέδριο (Λευκωσία 1969) τη μελέτη «*Δημώδεις παραδόσεις περί νερασφόρων όφρων*» στο Β' Διεθνές Συνέδριο των Σπουδών της Ν.Α. Ευρώπης (Αθήνα 1970) τη μελέτη του: «*La ballade de mariage du soleil et de la lune dans la poésie populaire du sud-est européen*» στο Γ' Διεθνές Κρητολογικόν Συνέδριο (Ρέθυμνο 1971) τη μελέτη του «*Ιερεμίας ο Κακιαβέλας εν τη προφορική παραδόσει του ελληνικού λαού*» στο λαογραφικό συνέδριο της Τιμισοάρα Ρουμανίας την εργασία του «*Alexandre le Grand dans le folklore roumain*». Στο ΙΕ' Διεθνές Βυζαντινολογικόν Συνέδριο (Αθήνα 1976) ένεκα ασθενείας δεν παρέστη, αν και είχε ετοιμάσει να ανακοινώσει την αδημοσίευτη ακόμη μελέτη του «*Les problèmes contemporains d'ethnographie*».

Οι περισσότερες από τις λαογραφικές εργασίες του έτυχαν ευμενών κρίσεων από επιφανείς ερευνητές, Έλληνες και ξένους.

Τέλος, από το 1948 μέχρι προσφάτως ετύγχανε μέλος του Δ. Σ. της *Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* (από το 1976 ως Αντιπρόεδρος) και της *Εν Αθήναις Επιστημονικής Εταιρείας* επίσης Αντιπρόεδρος. Από το 1956 ως το 1971 διετέλεσε Γραμματέας της προαναφερθείσας εταιρείας. Τώρα είναι Αντιπρόεδρος της *Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* και εταίρος της *Εταιρείας Κυπριακών Μελετών*. Είναι ακόμη εταίρος της *Γλωσσικής, της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας*, της *Βιβλιογραφικής*, καθώς και του *Βαλκανικού Ινστιτούτου* στο Βουκουρέστι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ΣΕΛ. 7
Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΣΕΛ. 9
Β. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ	
Ι. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ	
1. ΜΕΛΕΤΕΣ	ΣΕΛ. 21
2. ΑΡΘΡΑ	ΣΕΛ. 34
3. ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ	ΣΕΛ. 36
ΙΙ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ	
1. ΜΕΛΕΤΕΣ	ΣΕΛ. 39
2. ΑΡΘΡΑ	ΣΕΛ. 53
3. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ	ΣΕΛ. 54
4. ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ	ΣΕΛ. 55
Γ. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ	ΣΕΛ. 57
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΕΛ. 59